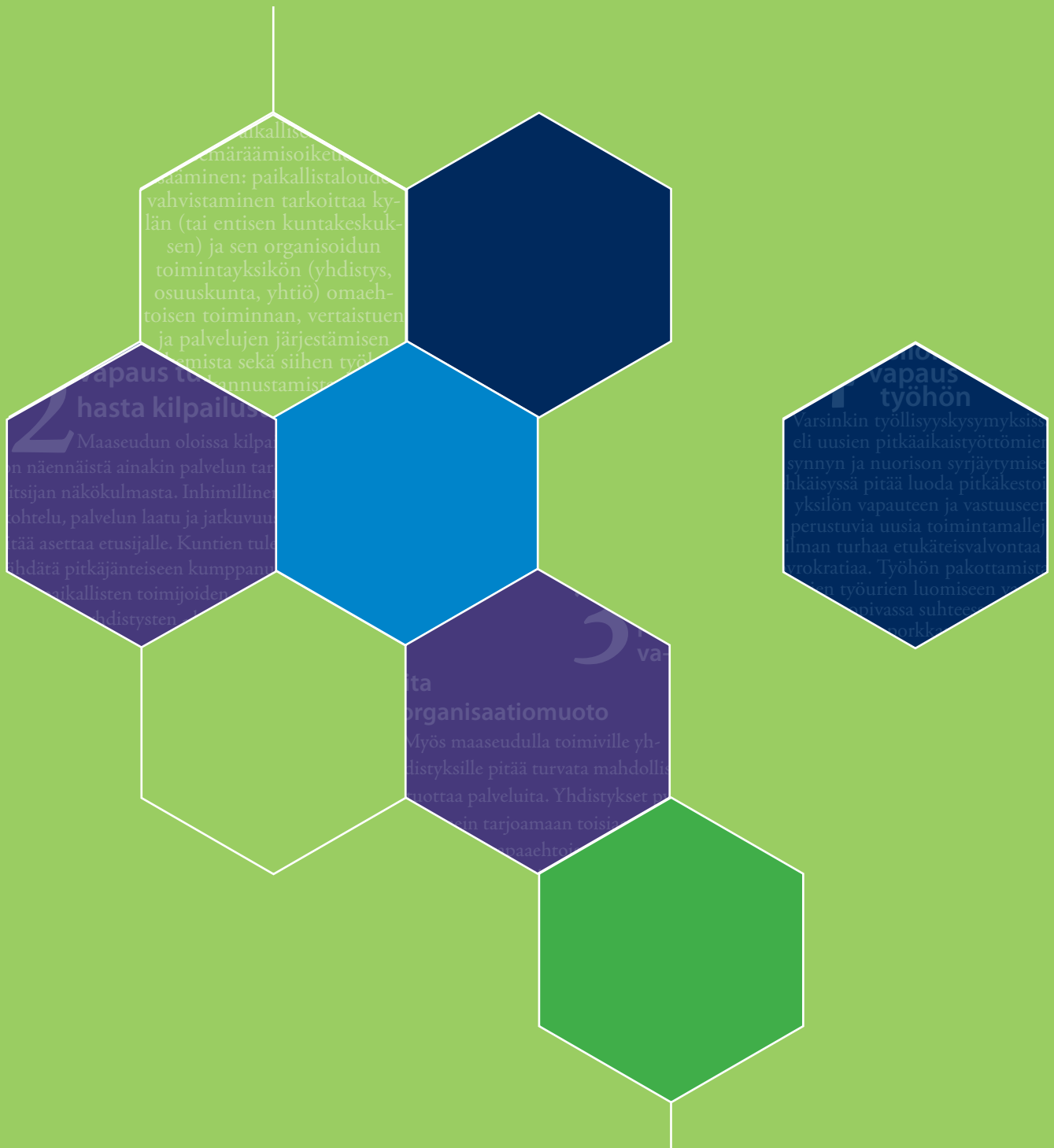

Nya former för samarbete på landsbygden mellan staten, kommunerna, företagen och tredje sektorn

TEMAGRUPPEN FÖR MEDBORGARORGANISATIONER
LANDSBYGDSPOLITISKA SAMARBETSGRUPPEN

HEIKKI SUSILUOMA

Heikki Susiluoma

**Nya former för samarbete på landsbygden
mellan staten, kommunerna, företagen och tredje sektorn**

Pratbubblorna: "Tsemppiä", "I den fria marknadsekonomins namn måste vi konkurrensutsätta er byaförening! Först omsorgen!", "Jes!", "Lycka till!"
 Vägskyltarna: Byabutiken 35 km, Hälsocentralen 64 km
 Kärrorna: Omsorg & Städning & Gårdskar!; Matservice

Förord

Det här är en skiss med förslag till hur man på olika sätt kunde utveckla samarbetet mellan den offentliga sektorn, näringslivet och den tredje sektorn. Rapporten har sin tyngdpunkt i de konkreta förslagen och den som vill kan på adressen <http://www.maaseutupolitiikka.fi/teemaryhmat/kansalaisjarjesto> bekanta sig med alla de reflexioner, den litteratur och det övriga material som ligger till grund för förslagen.

Som underlag för rapporten har forskaren Heikki Susiluoma plöjt igenom en mängd rapporter och litteratur på området, och medverkat i ett stort antal evenemang som behandlat den tredje sektorns roll i produktionen av välfärdstjänster. Dessutom har han intervjuat 30-40 olika aktörer inom organisationsvärlden, den offentliga sektorn och privata företag. En del av de intervjuade har kommenterat rapportens förslag, men i övrigt är den utarbetad av temagruppen för medborgarorganisationer och Heikki Susiluoma.

Rapporten fokuserar på vissa centrala problemområden och är skriven uttryckligen ur landsbygdens och medborgarorganisationernas perspektiv.

Arbetet inleddes i slutet av 2009 och avslutades i slutet av år 2010.

Innehåll

FYRA TESER FÖR ETT STARKARE MEDBORGARSAMHÄLLE	8
POLITISKA RIKTLINJER OCH SAMARBETSFORMER	9
1 UTGÅNGSPUNKTER FÖR UTREDNINGEN	10
1.1 Samarbete – inte konkurrens	11
1.2 Förväntningarna riktar sig mot de frivilliga och organisationsfältet.	11
1.3 Kärnlandsbygdens och glesbygdens särdrag	12
1.4 Landsbygdskommunerna i knipa	13
1.5 Pensionärer, företagare och barnfamiljer som potentiella inflyttare	13
2 UTREDNINGENS VIKTIGASTE POLITISKA RIKTLINJER OCH FÖRSLAG	14
2.1 Staten.	15
2.2 Kommunen	16
2.3 Föreningen.	17
2.4 Företaget	18
2.5 Medborgaren	18
3 ATT FÖREBYGGA UTSLAGNING	22
3.1 Åtgärder mot långtidsarbetslösheten.	23
Med ”tvångssysselsättningen” i Kinnula och Paltamo som modell	23
Bli företagare med hjälp av andelslag	23
3.2 Ungdomsarbetslösheten	24
S.k. startlön, dvs. prestationsbaserad lön för aktivt medborgarskap.	24
3.3 Ungdomsarbetet.	25
Projektet Välitän bör bli riksomfattande.	25
4 ÄLDREOMSORGEN	30
Familjehem	31
Ersättning för det frivilliga arbetet	31
Kombination av turistservice och serviceboende för äldre.	31
Avbytarverksamhet för närståendevårdare.	31
Seniorbyar	32
Regionala andelslag inom äldreomsorgen	32
5 ATT VÅRDA SJÄL OCH LANDSKAP	38
Det sociala lantbrukets och miljövårdens möjligheter i vård av missbrukare och mentalvårds- klienter samt annan rehabilitering inom socialvården.	38
6 DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN OCH NÄRSKOLORNA	42
Den grundläggande utbildningen och närskolorna	42
7 ATT KLARA AV VARDAGEN	44
7.1 Tryggheten – en ”landsbygdspolis” underställd FBK.	44
7.2 Motionsverksamhet – byarna på benen med pengar som lockbete	45
7.3 Kulturarbete – sponsorerings av lokala kulturevenemang.	46

FYRA TESER FÖR ETT STARKARE MEDBORGARSAMHÄLLE

Om man vill utöka såväl olika organisationers, föreningars och samfunds (den s.k. tredje sektorn) som medborgarnas eget ansvar ifråga om vardagsliv och serviceproduktion på landsbygden lyckas man bäst om man

STÄRKER MEDBORGARSAMHÄLLET – OCH INTE STRAFFAR DET!

Den röda tråden i hela denna utredning utgörs av följande fyra teser kring fostran till ansvar och frihet.

1 Förstärkning av den lokala självbestämmanderätten

Att stärka lokalekonomin innebär att man stöder och uppmuntrar den verksamhet, det kamratstöd och den serviceproduktion som byn (eller det tidigare kommuncentret) och dess olika verksamhetsenheter (föreningar, andelslag och företag) upprätthåller.

2 Frihet från onödig konkurrens

På landsbygden är konkurrensen ofta skenbar, åtminstone för den som behöver service. Det viktigaste är alltid ett mänskligt bemötande och att servicen har både kvalitet och kontinuitet. Kommunerna måste satsa på ett långsiktigt partnerskap med de lokala aktörerna, dvs. företag och föreningar.

3 Frihet att välja organisationsform

Också föreningarna på landsbygden måste garanteras en möjlighet att producera tjänster. Föreningar kan ofta producera tjänster som stöder varandra, frivilligt kamratstöd och sådan verksamhet som företagen inte klarar av.

4 Individens frihet till arbete

Speciellt när det gäller sysselsättningen, dvs. då man försöker motverka uppkomsten av nya långtidsarbetslösa och utslagning bland ungdomar, måste man skapa nya verksamhetsmodeller som bygger på individens frihet och ansvar, utan onödig förhandskontroll och byråkrati. Också på landsbygden behövs en lämplig blandning av både "tvångsåtgärder" och frihet att bygga upp en egen arbetskarriär – alltså både piska och morot.

POLITISKA RIKTLINJER

SAMARBETSFORMER

NYA FORMER FÖR SAMARBETE PÅ LANDSBYGDEN MELLAN STATEN, KOMMUNERNA, FÖRETAGEN OCH TREDJE SEKTORN

1

UTGÅNGSPUNKTER FÖR UTREDNINGEN

I statsrådets landsbygdspolitiska redogörelse 2009 konstaterar man att det under år 2010 görs en utredning om nya samarbetsformer mellan staten, kommunerna och den tredje sektorn. Utredningen hänför sig till den stärkning av medborgaraktiviteten som omnämns i redogörelsen. Man konstaterar att medborgarrörelserna har en viktig roll när det gäller att främja aktiviteten på olika samhällsområden, t.ex. fritidssektorn, idrott och motion samt konst och hobbyverksamhet för barn och ungdomar. Då man till denna förteckning ytterligare tillfogar de tjänster som erbjuds av olika patientorganisationer och organisationer inom social- och hälsovården, de yngre elevernas eftisverksamhet, upprätthållandet av idrotts- och motionsanläggningar samt olika stödformer inom rehabiliteringen av missbrukare och mentalvårdspatienter, och annan liknande verksamhet, inser vi att organisationernas roll är betydande. Utan deras insatser skulle många funktioner i det finländska samhället helt enkelt avstanna.

Utöver ovannämnda funktioner förväntar sig statsmakten att organisationerna mer än hittills satsar också på att trygga servicen för den äldre befolkningen, och att förebygga en fortsatt ökning av servicebehovet. Därför vill man satsa resurser på organisationernas verksamhet. Ett av syftena med denna utredning är att hjälpa beslutsfattarna att bättre inrikta det stöd man ger åt organisationerna.

Statsmakten har i många sammanhang betonat den tredje sektorns betydelse i försöken att trygga välfärdssamhällets serviceutbud. Samtidigt har man också talat om att utöka medborgarnas eget ansvar. I bakgrunden finns den ökande internationella konkurrensen om företagen och skattekonkurrensen mellan staterna, vilket t.ex. i Finland har gjort att vi fått en lägre beskattning av både företag och löntagare. I kombination med en konstant hög arbetslöshet och en åldrande befolkning skapar det här en situation där den service som kan upprätthållas med allmänna medel är ifrågasatt. Finland är som nation rikare än någonsin, men det blir allt svårare att få in skatter. Därför strävar man efter att flytta över finansieringsansvaret för de enklare vårdtjänsterna, såsom hemvård för äldre, på medborgarna själva, och man hoppas också att det uppstår ny företagsamhet på området.

Även om organisationerna i Finland har en större betydelse än i många andra länder har t.ex. ansvaret för äldreården som ett resultat av välfärdssamhällets framväxt nästan i sin helhet överförts på samhällets axlar. Samtidigt har familjens och släktens roll minskat. Då man nu försöker vända utvecklingen i motsatt riktning, mot ett ökat ansvar för medborgarsamhället och våra närgemenskaper, är det skäl att komma ihåg att det är lättare att motivera såväl enskilda personer som samfund och organisationer att delta i detta arbete om man **stärker medborgarsamhället och inte straffar det**.

Det att man ofta betraktar organisationernas verksamhet som en snedvridning av konkurrensen, och att man utsträcker konkurrensutsättningen också till den del av landsbygden där det inte finns någon verklig konkurrens, är inte ägnat att motivera medborgarna till egen aktivitet. En utökning av ansvaret går hand i hand med en utökad frihet.

1.1

Samarbete – inte konkurrens

Fokus i den här utredningen ligger på en analys av hur man kan trygga den service invånarna på den finländska landsbygden behöver, och speciellt hur föreningar och andra frivilliga, alltså den s.k. tredje sektorn, kan bära sin del av ansvaret för att dessa tjänster finns tillgängliga. Vikten av att tredje sektorn deltar i det gemensamma ”talkot” är något som i dag upprepade gånger återkommer i den politiska debatten.

Även om de andelslag som inte är vinststrävande ofta betraktas som en del av tredje sektorn, behandlas de här för klarhetens skull som en skild kategori. Arbetsandelslagen påminner t.ex. till sin verksamhet och organisationsform ofta mer om företag än om frivillig föreningsverksamhet.

När det gäller att trygga servicen är siktet i första hand inställt på sådana verksamhetsformer där man, om möjligt, kan utnyttja alla de tre sektorernas (den privata, den offentliga och den tredje sektorn) samarbete i syfte att uppnå bästa möjliga slutresultat. Tyngdpunkten ligger i sådana verksamheter som är nya, eller åtminstone ännu inte hunnit sprida sig speciellt mycket. Utredningen innehåller också ännu helt oprövade samarbetsförslag.

De förslag och strategiska riktlinjer som föreslås har sin utgångspunkt i den vardagsverklighet som präglar glesbygden och kärnlandsbygden, och som helt avviker från verkligheten i de växande städerna, och på den landsbygd som finns i deras närhet. Ute på den egentliga landsbygden finns det ingen konkurrens, t.ex. inom omsorgen, eller så är den skenbar. En del av de riktlinjer som slås fast ifråga om organisationerna gäller också på ett mer generellt plan då man diskuterar föreningar och medborgaraktivitet.

Den centrala utgångspunkten borde givetvis vara att man försöker stärka medborgarsamhället genom att utöka medborgarnas makt och ansvar, uppmuntra till medborgerlig aktivitet och respektera dess mångfald.

Förutom samarbete mellan de tre sektorerna behövs det också fördomsfritt samarbete inom den offentliga sektorn, t.ex. i form av samarbete över ministeriegränserna. Mycket av det man i dag eftersträvar är möjligt inte minst på landsbygden, t.ex. att kombinera olika sysselsättningsåtgärder, äldreården, rehabiliteringen av mentalvårdspatienter och missbrukare, miljöården och varför inte också turistnäringen. Att kombinera allt detta lyckas inte utan djärva experiment, och experimenten i sin tur lyckas inte om man inte kan kanalisera det offentliga stödet över de olika revirgränserna.

1.2

Förväntningarna riktar sig mot de frivilliga och organisationsfältet

Organisationernas betydelse i de enskilda medborgarnas liv har i Finland alltid varit stor, och den framhävs t.ex. ifråga om servicen ytterligare då den offentliga sektorn befinner sig i kris. Under den ekonomiska recessionen i början av 1990-talet skar man t.ex. ner de offentliga mentalvårdstjänsterna, samtidigt som finanslösningarna drev tusentals företagare i konkurs. Utan de enskilda individernas seghet, det frivilliga arbetet, krishjälpen och kamratstödet hade skadorna efter krisen varit ännu större. I situationer som denna har man föga hjälp av den privata sektorn eftersom de människor som råkar ut för en kris vanligen saknar pengar.

Förhoppningarna ifråga om ett starkare frivilligarbete och större satsningar från organisationernas sida konkretiseras då vi tänker på den starka tillväxt som under de närmaste 15 åren är att vänta när det gäller andelen äldre i vårt samhälle. Man beräknar att behovet av tilläggspersonal inom vården om tio år uppgår till 120 000 personer, ifall de äldres vårdbehov ökar i samma proportion som i dag. Under samma tidsperiod pensioneras inom omsorgen ungefär 180 000 personer, samtidigt som kommunernas skatteintäkter, fr.a. i de mindre landsbygdskommunerna, är helt otillräckliga.

I föreningarna lever man för tillfället ofta i en motstridig situation: den traditionella intressebevakningen och deras traditionella oberoende riskerar att hamna i skuggan då tjänsteproduktionen får en alltför central roll. Organisationerna upplever att man av dem väntar sig en företagsmässig attityd och konkurrensberedskap, eller att man betraktar dem som den offentliga sektorns förlängda arm.

Ur medborgarsamhällets synvinkel kan man inte utan vidare acceptera att inkomstskillnaderna ökar, den offentliga servicen dras ner och serviceproduktionen delas upp så att de tjänster som inte är ränntabla och därför inte duger åt de privata företagen överlämnas åt organisationer som drivs på frivillig

grund. I en globaliserad värld förändras tjänsteproduktionen och frivilligarbetet hela tiden, men organisationerna och föreningarna borde redan med tanke på samhällets helhetsintresse aktivt befinna sig i verksamhetens centrum.

Ändå bör de allvarligt överväga hur mycket ansvar de kan ta på sig. De omfattande byggprojekt som olika äldrevårdsföreningar tidigare har åtagit sig och som man senare, i takt med försämrade finansieringsmöjligheter, haft svårigheter att upprätthålla är varnande exempel på att föreningsformen kanske inte alltid är den bästa när det gäller att klara av risker.

1.3 Kärnlandsbygdens och glesbygdens särdrag

Den finländska landsbygden är inte enhetlig och ser man till de stränga definitionerna inom EU när det gäller befolkningstäthet består Finland – med undantag för huvudstadsregionen och några andra större tätorter – enbart av landsbygd. Förhållandena på landsbygden varierar emellertid stort och kommunerna har mycket olika förutsättningar att klara av sina uppgifter.

Även om gränserna är flytande kan man med en viss förenkling säga att städerna och deras närmast omgivande landsbygd är något helt annat, och kämpar med helt andra problem, jämfört med kärnlandsbygden och glesbygden. Det är bara genom regionalt inriktade och skraddarsydd lösningar man för de sistnämnda områdena kan garantera en minimiservicenivå, och eventuellt locka nya invånare.

I analyser av den finländska landsbygden utgår man ofta från en tredelning, där man skiljer från varandra 1) den landsbygd som finns nära städerna, 2) den fortfarande levande s.k. kärnlandsbygden och 3) glesbygden. I den här utredningen koncentrerar vi oss på de två sistnämnda, dvs. kärnlandsbygden och glesbygden.

Man kan inte tillämpa samma analyskriterier på de olika typerna av landsbygd, t.ex. då man talar om att konkurrensutsätta tjänster eller om olika anordnaralternativ när det gäller tjänsteproduktionen. De få aktiva som finns i de olika föreningarna får alldeles för många uppgifter på sina axlar, och det blir för dem tungt att samtidigt arbeta i riktning mot flera olika instanser och ministerier. Sättet att bygga upp sin arbetskarriär genom att pussla ihop många olika typer av jobb är också ett helt annat än om man bor i en stad.

Den landsbygd som finns runt städerna har ofta en nettoinflyttning och den är populär inte minst bland barnfamiljer. Det lätt att arbetspendla in till stan, och dessa s.k. kranskommuner har ofta en rentav bättre ekonomi än städerna. Invånarna har reella alternativ att välja emellan och t.o.m. konkurrensen kan fungera.

I den typindelning som gjordes 2006 utmärks kärnlandsbygden av en stark lantbruksnäring. Jordbruket präglas också av att det finns koncentrationer av specialinriktningar, såsom svinproduktion, pälsnäring och broileruppfödning. Befolkningsutvecklingen är relativt stabil och det finns fortfarande ett livaktigt nät av organisationer. Exempel på typiska kärnlandsbygder är de landsbygdsdominerade kommunerna i södra och västra Finland, där det också finns koncentrationer av industriproduktion, medan de flesta kommuner som plågas av utflyttning och utarmning finns i östra och norra Finland. Kärnlandsbygdens kommuncentra är vanligen funktionellt mångsidiga, och de flesta byarna är livskraftiga.

Glesbygden befinner sig däremot vanligen i en nedåtgående spiral som präglas av att invånarna blir äldre och färre och arbetsplatserna minskar – vilket innebär att servicen minskar och de unga flyttar bort. Också lantbruksproduktionen försvagas, och det uppstår inte tillräckligt snabbt nya arbetsplatser inom primärproduktionen för att kompensera dem som faller bort. Också föreningarna lider av bristen på aktiva.

Framför allt i de nya jättekommuner som bildas i samband med fusioner av mindre städer och landskapscentra finns det ofta vid sidan av de nya städernas centra också glest bosatta landsbygdsområden och områden med kärnlandsbygd.

1.4 Landsbygdskommunerna i knipa

Enligt Kommunförbundets prognoser är en ekonomisk kris i kommunerna nära förestående. Enligt dess beräkningar har många kommuner redan svårigheter att klara av år 2010 eftersom boksluten ser ut att bli negativa (Timo Kietäväinen på seminariet Den tredje sektorn som producent av välfärdstjänster, 12.4.2010).

Arbets- och näringsministeriets kanslichef Erkki Virtanen konstaterade i sin tur i sitt öppningsanförande på seminariet Julkisen palvelun uudistaminen, på Ständerhuset 5.5.2010, att vi i Finland inom tio år i runda tal behöver 120 000 nya arbetstagare inom omsorgen. Dessutom behövs det enligt honom uppskattningsvis 180 000 personer inom omsorgen som kan ersätta dem som går i pension, och det i en situation där den arbetsföra befolkningen samtidigt minskar med ungefär 200 000 personer. Av den finländska arbetskraften verkar 16 % inom omsorgssektorn.

I den undersökning som Ritva Pihlaja har gjort om de landsbygdsdominerade kommunerna uppger rentav 88 % av de ledande personerna inom dessa kommuner att deras kommun klarar av bara de lagstadgade uppgifterna, medan 77 % bedömer att man i framtiden klarar av servicen enbart genom att utöka det frivilliga arbetet och de anhörigas eget ansvar.

1.5 Pensionärer, företagare och barnfamiljer som potentiella inflyttare

Vare sig man talar om glesbygden eller kärnlandsbygden är befolkningsminskningen och utarmningen av landsbygden ett ständigt närvarande tema. Men trots att man gjort många ansträngningar har det tills vidare inte vuxit fram någon speciellt kraftig mottendens i form av en flyttningsrörelse till landsbygden. Den här utredningen gör inga anspråk på att hitta nya patentmediciner, men gör ett försök att granska problematiken kring serviceproduktionen också ur de eventuella inflyttarnas synvinkel.

När man talar om potentiella inflyttare nämner man oftast företagare, barnfamiljer och pensionärer. Landsbygden betraktas ofta som ett lämpligt lokaliseringalternativ då det egna företaget behöver mera utrymme eller miljön i övrigt är lämplig för verksamheten. De försök med startlön och full sysselsättning samt olika andelslagsmodeller som nämns längre fram i rapporten är alla exempel på alternativ som stöder företagsinriktningen. Och för de barnfamiljer som söker sig till landsbygdens ro finns det nya modeller som hänför sig till den grundläggande undervisningen, tryggheten och kultursektorn.

De stora åldersklasser som går i pension nämns ofta som den kanske viktigaste gruppen bland personer som kunde tänkas vara villiga att flytta ut på landet. Pensionärernas andel av den totala inflyttningen är tills vidare mycket liten, men för den enskilda kommunen eller byn kan också en liten motström ge nytt liv och innebära ett frö till något nytt. Alla kommuner välkomnar visserligen inte nyblivna pensionärer eftersom man är rädd att de längre fram belastar kommunens social- och hälsovårdsbudget.

Man väntar sig också att de pigga pensionärerna skall delta i det frivilligarbete som görs i syfte att underlätta äldres vardag. Men för att garantera att det här faktiskt i större skala blir gjort är det nog skäl att överväga utbetalning av mindre ersättningar för detta arbete.

Ett annat fenomen man på landsbygden väntar sig mycket av är intresset för sommarstugor och en s.k. andra bostad. Många pensionärer är helt stugfrälsta och kan ofta vistas upp till halva året på sin stuga, även om de flesta tillbringar bara semestern där, eller t.o.m. bara en del av den. Det har bl.a. föreslagits att man kunde vara skriven i två kommuner, vilket skulle stimulera sommarkommunernas ekonomi.

Kari Leinamo, forskare vid Levón-institutet i Vasa, har i sina undersökningar analyserat många av de förhoppningar som man knutit till att folk flyttar ut på landet. T.ex. distansarbete, som man i årtal hoppades att skulle bli en räddning för landsbygden. Men det har inte infriat de stora förhoppningarna, och enligt Leinamo är orsaken att människor inte vill arbeta ensamma utan tillhöra en arbetsgemenskap, vilket gör att de som trivs med distansarbete sist och slutligen är ganska få. Byar och andra landsbygdsområden borde i stället locka hela arbetsgemenskaper att flytta samtidigt.

UTREDNINGENS VIKTIGASTE POLITISKA RIKTLINJER OCH FÖRSLAG

Syftet med utredningen är att ge klara politiska riktlinjer och konkreta förslag. Dessa har delats in utgående från såväl de olika aktörerna som typen av verksamhet. Med aktörer avses staten, kommuner, föreningar, invånare och företag. Förslagen hänförs till sysselsättning och arbetslöshet samt olika sektorer, såsom äldreomsorg, grundundervisning, miljö, idrott- och motionsverksamhet, kultur och ungdomsarbete.

Organisationer och föreningar har begränsade möjligheter att producera tjänster, och därigenom underlätta den offentliga sektorns, i första hand kommunernas, problem. En professionell dygnet runt-vård av äldre kan tillhandahållas endast med hjälp av avlönad yrkespersonal. Den service som ideella organisationer erbjuder är ett alternativ som är transparent och av etiskt hög kvalitet, men inte ens de kan göra arbetet speciellt mycket billigare än övriga organisationer.

Den tredje sektorns styrka finns i den preventiva verksamheten inom omsorgen och i organiseringen av de frivilliga tjänsterna. Organisationerna inom den tredje sektorn finns också nära dem som behöver hjälp. De kan vanligen också producera tjänsterna med ett minimum av byråkrati. Att delta i frivilligverksamhet som stöder serviceproduktionen är redan i sig ofta en belöning

2.1 STATEN

Ett starkare medborgarsamhälle och en definition av de regionala SGEI-tjänsterna

Om man vill att medborgarsamhället skall dela på bördan när det gäller serviceproduktionen är det skäl att på olika sätt stöda föreningarnas verksamhet. Ett starkt och fungerande medborgarsamhälle är en förutsättning för inte bara marknadernas funktionsförmåga utan också statens välmående.

I samarbetet mellan den privata, den offentliga och den tredje sektorn är det på statens ansvar att tolka EU-lagstiftningen, t.ex. att fastställa allmännyttan i den verksamhet organisationerna bedriver, definiera de tjänster som är av allmänt ekonomiskt intresse (de s.k. SGEI-tjänsterna, Services of general economic interest) och klargöra spelreglerna ifråga om konkurrensutsättningen. I alla dessa sammanhang bör man i första hand garantera att medborgarsamhället har maximal funktionsförmåga och först i andra hand se till marknadskrafternas intressen. Med marknadskrafter avses i huvudsak kapitalinvesteringar som eventuellt gör investeringar i Finland.

En av de frågor som hör till statens ansvarsområde är att trygga den närhetsprincip som inom EU ägnats alltför liten uppmärksamhet. Att bättre försvara denna centrala EU-princip ger utrymme för och gynnar olika lokala lösningar. Till närhetsprincipen hör ju att människor på lokalplanet själva bäst känner till hur de skall organisera sina liv.

Man bör vidare garantera tillräckliga verksamhetsbidrag åt de organisationer på landsbygden som fortfarande fungerar, och utveckla nya incentiv när det gäller finansiering.

En riksomfattande definition av ett samhällsinriktat företag

Man har på sistone börjat betrakta samhällsinriktade företag (yhteiskunnallinen yritys) som en möjlig räddning för den offentliga sektorn med dess resursbrist. Samhällsinriktade eller –orienterade företag är nya företag som drivs av föreningar, i takt med att gamla företag byter strategier och den offentliga sektorn privatiseras.

Man bör emellertid inte begränsa de samhällsinriktade företagens verksamhet till en enda modell. Det är mer fruktbart att under det gemensamma begreppet samla in och definiera olika typer av företag som förenas av att man producerar tjänster enligt företagsmässiga principer men utan att eftersträva vinst. Då inryms under rubriken samhällsinriktade företag ett helt spektrum av företagstyper, från företag som vuxit fram ur enheter inom den offentliga sektorn och företag som grundats av organisationer eller enskilda till andelslag av traditionell typ och t.o.m. föreningar.

Begreppet samhällsinriktat företag kunde fungera som en definition på all den service som rör medborgarnas välfärd och hälsa. Det kan förutom företag, dvs. aktiebolag och andelslag, också handla om den avgiftsbelagda service som föreningarna erbjuder, och vars understöd och öppenhet i såväl ekonomiska som andra frågor skilt bör definieras.

Målet bör vara regionala SGEI-tjänster

Statens uppgift är att skapa ny och innovativ verksamhet för alla möjliga typer av organisationer genom att minska regleringen och avlägsna de strikta gränserna mellan olika ministerier. Den finska staten bör stöda sådan verksamhet på landsbygden som faktiskt följer närhetsprincipen, t.ex. genom att modigt tolka SGEI-direktivet när det gäller regionalt viktiga omsorgstjänster. Så gör också de övriga EU-staterna, så varför inte Finland?

På vilket sätt kunde man definiera de viktiga tjänsterna i glesbygden och på kärnlandsbygden som regionala SGEI-tjänster (dvs. tjänster av allmänt ekonomiskt intresse)? Den serviceverksamhet som ansluter sig till hemvård av äldre är t.ex. i stora delar av landsbygden ekonomiskt olönsam, och för samhället dyr att producera i form av helt avlönat arbete. Ett avtal med olika organisationer, som ger dessa ett regionalt monopol, skulle utgöra en utomordentlig optimering av resurserna.

2.2 KOMMUNEN

Tydligare definition av partnerskap och konkurrensutsättning – mindre onödig upphandling

Ett centralt och viktigt krav som aktualiseras i denna utredning är att man inom kommunerna tolkar lagen om upphandling så att kommuninvånarnas välfärd alltid sätts i främsta rummet. Speciellt på kärnlandsbygden och i glesbygden, där konkurrensen ofta är skenbar, ger lagen om upphandling en möjlighet att sköta serviceproduktionen genom avtal och partnerskap. Av rädsla för besvär tolkar kommunerna ofta EU-direktiven på strängast möjliga sätt.

Kommunerna kan, om de så önskar, låta bli att konkurrensutsätta t.ex. vårdtjänsterna för äldre och i stället sköta den avtalsvägen, speciellt i glesbygden. Samarbetet mellan en liten privat serviceproducent, kommunen och en förening kan, när det fungerar som bäst och konkurrensen inte finns eller är skenbar, spara en hel del resurser. Föreningar och små företag känner till de lokala förhållandena och kan vara smidiga. Strävan bör vara att utöka de enskilda medborgarnas valmöjligheter och förhindra uppkomsten av privata monopol.

Man borde inom kommunerna också lära sig att göra upp offerterna så att man tar i beaktande alla de element som ingår, t.ex. då man planerar omsorgen för äldre – inklusive de delar som de frivilliga står för. Man måste i valet av producent kunna fästa större uppmärksamhet vid servicens kvalitet, t.ex. personalens välmående och kontinuitet. Då skulle de olika organisationerna och lokala aktörerna ha tillgång till samtliga lösningsmodeller, och fritt kunna välja den bästa möjliga lösningen, antingen på egen hand eller i samarbete med kommunen. I de avtalsbaserade modellerna kommer man överens om produktens kvalitet, mängd, pris och innehåll. Modellen bygger på ömsesidigt förtroende, öppenhet och en gemensam uppfattning när det gäller kvalitet och etik.

Makt åt kommunerna

KHela kommunfältet står i dag inför stora förändringar och problemen har en tendens att hopa sig fr.a. i de utflytningsdrabbade landsbygdskommunerna. Många kommuner kommer inte ens att kunna klara av sina lagstadgade uppgifter, vilket gör att man tvingas söka hjälp i form av kommun-sammanslagningar och olika effekthöjande projekt, såsom KSSR-processen. Kommunerna har också varit tvungna att lära sig att konkurrensutsätta tjänster, och det ofta i besvärliga situationer och utan egentlig erfarenhet.

I Kommunförbundets rapport Haastava kuntajohtaminen (2009) framkommer det att kommunernas förvaltning blir allt vanskeligare och mer svårforcerbar. Enligt författarna är kommunernas ställning inte längre självklar. Samtidigt behövs det en närdemokratisk förvaltningsenhet så att människor har något redskap med vars hjälp de kan försvara sina rättigheter och fr.a. sin rätt till lokala lösningar. I takt med att kommunerna blir större, och beslutsfattandet via olika samarbetsformer förs allt längre bort från kommunen, blir det nödvändigt att stärka byn och de avtal som görs på lokalplanet. Förutom de morotspengar som utlovas till fusionskommunerna bör man som ett villkor uppställa också att man systematiskt håller de mindre enheterna, dvs. byarna, vid liv genom att delegera makten neråt.

Man borde uttryckligen i syfte att trygga servicen i närområdet definiera vilka de mindre enheter är som i de nya storkommunerna bör få självbestämmanderätt. I Kommunförbundets rapport Uu-distuvat lähipalvelut (2 revid. upplagan 2009) slår man fast vilken typ av närservice kommunen bör tillhandahålla, dvs. grundundervisning, internetförbindelser, barndagvård, stöd för närstående vårdare, hemvård, sjuksköterske- eller hälsosystemmottagning samt telefonmottagning.

Man har också föreslagit att byaföreningarna skulle få en möjlighet att upprätthålla servicepunkter, men förslag av den typen får ett svalt mottagande åtminstone i de preliminära resultaten från en undersökning gjord av Levón-institutet vid Vasa universitet. De som bor i byar nära en tätort söker sig till servicen i centrum medan engagemanget i glesbygderna stupar på att de aktiva är så få.

2.3 FÖRENINGEN

Dags att slopa den styva sektorindelningen och arbetsfördelningen mellan sektorerna

Företag har drag av medborgarrörelser medan föreningar kan fungera företagsmässigt

Föreningarna borde ändå klart definiera sin ställning och karaktär

Föreningars och organisationers grundläggande uppgift är att upprätthålla och utveckla medborgarsamhället, dvs. att vara aktörer som är oberoende av stat och kommun (non governmental) och icke-profitsökande (non profit). En förening erbjuder en röst åt den som inte har makt, och tar nya initiativ. Men den kan också vara en av många serviceproducenter, vid sidan av de offentliga och de privata serviceproducenterna. Det finns ute på föreningsfältet flera etablerade organisationer som på ett företagsmässigt sätt producerar tjänster åt sina medlemmar.

Vanligen står föreningarna för produktionen av de tjänster som den offentliga sektorn inte har möjlighet att producera, och för vilka det inte finns någon äkta marknad, dvs. kunder som kan betala. Olika specialgrupper inom rehabiliteringen av missbrukare och mentalvårdspatienter är exempel på detta.

På landsbygden finns det t.ex. inom äldreården inte några egentliga marknader utan verksamheten drivs till 90 % med hjälp av offentliga medel.

En klarare differentiering av serviceproduktionen

Även om föreningar ofta är utmärkta serviceproducenter är det med tanke på föreningsverksamhetens framtid meningsfullt att försöka särskilja den frivilliga medborgaraktiviteten från den serviceproduktion som förutsätter ett mer professionellt grepp. Föreningarna kan dessutom vid behov skilja åt även inkomstskaffningen till ett separat bolag eller andelslag.

En byaförening gör t.ex. klokt i att kartlägga vilka typer av organisationsmodeller som lämpar sig för vilka situationer, och också beakta de olika aktivisters synpunkter och intressen. En förening är ett bra arbetsredskap med tanke på demokrati och påverkningsmöjligheter, medan ett andelslag är bättre då man organiserar ekonomisk verksamhet och försöker få människor att binda sig till de gemensamt uppställda målen. Och ett företag eller ett öppet bolag i sin tur är lämpligast då man blir tvungen att investera större summor.

Föreningens styrka ligger i att den kan utnyttja de frivilliga insatserna som en både konkret och andlig resurs, och som ett stöd i tryggandet av den avgiftsbelagda serviceproduktionen. Detta är en styrka och inte bara något som snedvrider konkurrensen.

Föreningarna spelar en central roll framför allt inom missbrukarvården och när det gäller servicehus och annan boendeservice.

2.4 FÖRETAGET

Också ett privat företag kan fungera som en förening

Det är inte bara föreningarna som har glidit närmare företagsvärlden. Man har också kunnat observera att företag kan ha föreningsartade drag. På landsbygden får företagarna ofta iklä sig rollen som upprätthållare av gemenskapen. Handelsmannen förväntas bidra med vinster till olika lotterier enbart av glädje över att byborna handlar i hans butik. Det finns många bybutiker som fungerar som byaföreningarnas informationspunkter, och handelsmannen hjälper ofta aktivt bya- eller ungdomsföreningen. Också de övriga företagarna brukar aktivt engagera sig i den egna byn.

Vissa företagare passar bra i rollen som knutpunkter i ett servicenätverk. Ibland kan det visa sig bättre att inrätta byns servicepunkt i ett företag än att koppla det till en förening. Det lönar sig att undersöka och uppmuntra att företag på det här sättet förändras antingen helt eller delvis till samhällsinriktade företag. Kanslichef Virtanen (INM) talade varmt för dylika samhällsinriktade företag då han den 5.5.2010 på Ständerhuset talade på ett seminarium kring detta.

I glesbygden och på kärnlandsbygden finns det t.ex. inte tillräckligt många omsorgstjänster för äldre för att möjliggöra upphandling, vilket gör att det lönar sig för företagen att samarbeta med föreningarna. Ett andelslag som grundats i samarbete med föreningarna kan t.ex. lättare erbjuda ett brett servicepaket åt kommuner och samkommuner än varje aktör skilt för sig kan göra.

2.5 MEDBORGAREN

Fria individer skapar nya företag, föreningar och andelslag

Man brukar ofta beskriva dem som har utvecklat intressanta företagsinnovationer som personligheter, och småföretagandet på motsvarande sätt som en produkt av individuella egenskaper och idéer. Man talar om företagande som livsstil.

Också inom föreningsvärlden är framgångarna ofta ett resultat av starka personligheter, även om projekten aldrig skulle kunna genomföras utan inspiration och deltagande också av de övriga.

Är det kanske just denna inverkan av det både individuella och lokala som gör att de utmärkta exempel man ofta kan se och får läsa om i olika rapporter sällan sprids som sådana? I själva verket är det ju ganska naturligt att de med tiden förändras. Människor vill ofta förverkliga sig själva, och kombinerar därför olika element på ett unikt sätt som inte utan vidare låter sig kopieras.

Därför kunde ett system med **startlön** vara ett bra sätt att på landsbygden främja den fria kreativiteten, och därigenom skapa sysselsättning och nya företagsmodeller.

FÖRSLAG 1

Samarbetsmodell / typ av verksamhet	REGIONAL UTVECKLING AV ALLMÄNNYTTIG SERVICE INOM SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDEN, S.K. SGEI-SERVICE
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Förhållandena i glesbygden och på kärnlandsbygden skiljer sig radikalt från den landsbygd som finns nära stadscentra och andra tätorter. Det kan vara meningsfullt att på områden där det inte finns någon egentlig konkurrens tillhandahålla service som är av allmänt ekonomiskt intresse utan omfattande konkurrensutsättning.
Kommunens roll	Kommunen leder de förhandlingar där man kompletterar kommunens utbud av social- och hälsovårdstjänster med hjälp av lokal serviceproduktion, producerad av både privata företag och föreningar.
Statens roll	Att definiera de regionala SGEI-tjänsterna i samarbete med kommunerna, och avge ett förslag till lagändring i frågan.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Både föreningarna och lokalsamhället har skäl att klargöra sina roller när det gäller frivilligarbetet och/eller produktionen av tjänster. Beroende på de lokala förhållandena kan föreningen antingen hålla isär företagsverksamheten i sin bokföring eller för serviceproduktionen grunda ett skilt andelslag eller bolag.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	De lokala företagen kan producera SGEI-tjänster för den offentliga sektorn, som ett komplement till de kommunala omsorgstjänsterna.
Invånarens/ kundens roll	Man tryggar servicen för invånarna på landsbygden genom att undvika onödig upphandling, vilket gör att servicen kan bli billigare. Större möjlighet att tjänsterna är närproducerade jämfört med om servicen blir konkurrensutsatt.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	De regionala avgränsningarna: var fungerar konkurrensen och var fungerar den inte?
Övrigt	

FÖRSLAG 2

Samarbetsmodell / typ av verksamhet	NOGGRANNARE AVGRÄNSNING AV UPPHANDLINGSLAGEN OCH KONKURRENSUTSÄTTNINGEN OCH UTNYTTJANDE AV PARTNERSKAP DÅ DET SAKNAS VERKLIG KONKURRENS
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	På landsbygden är upphandling ofta onödigt resurs- och tidskrävande. Kommunerna saknar ofta kunskap om upphandling och gör den ofta för säkerhets skull. Det är inte meningsfullt för den enskilda företagaren eller lokalsamfundet att utveckla lokal tjänsteproduktion om man inte kan garantera dess kontinuitet.
Kommunens roll	Kommunen har en central roll och kunde oftare utnyttja lokala avtal och partnerskap i stället för konkurrensutsättning.
Statens roll	Att undersöka det sätt på vilket man i Finland tillåter snedvridning av konkurrensen, och i stället uppmuntra lokal produktion.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Föreningarna bör fungera som intressebevakare för de lokala serviceproducenterna.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Deltar i det lokala arbetet via partnerskap och lokala avtal, i samarbete med föreningarna och kommunen.
Invånarens/ kundens roll	De tjänster invånarna behöver produceras så nära som möjligt.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Den entusiasm med vilken Finland har gått in för att avslöja snedvridning av konkurrensen, och den onödigt stränga tolkningen av konkurrenslagstiftningen.
Övrigt	

FÖRSLAG 3

Samarbetsmodell / typ av verksamhet	DET SAMHÄLLSINRIKTADE FÖRETAGETS SPELREGLER PÅ LANDSBYGDEN
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Klargör gränsdragningen mellan företagsverksamhet som eftersträvar vinst och service som upprätthålls med offentliga medel. Man går in för samhällsinriktat företagande då företagsverksamheten och dess kontinuitet bygger på produktion av tjänster som är offentligt finansierade.
Kommunens roll	Att definiera den egna serviceproduktionens roll respektive den andel som beställs av samhällsinriktade företag.
Statens roll	Att göra upp spelregler för vilken typ av tjänster som hör till kategorin samhällsinriktat företagande.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Att göra upp spelregler för vilken typ av tjänster som hör till kategorin samhällsinriktat företagande.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Redan fungerande företag blir tvungna att överväga om de skall vara rent vinstbringande eller fungera mer som ett samhällsinriktat företag. Det kan uppstå nya företag inom den sociala sektorn. Företaget kan utgöra en part inom ett andelslag som fungerar som ett samhällsinriktat företag.
Invånarens/ kundens roll	Kunden kan i bästa fall välja mellan klart olika alternativ, utgående från vad han eller hon har råd med.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Politiskt motstånd.
Övrigt	Kommunen behöver inte avstå från upphandlingen – men den görs mellan olika samhällsinriktade företag, vilket gör att samtliga aktörer är jämlika.

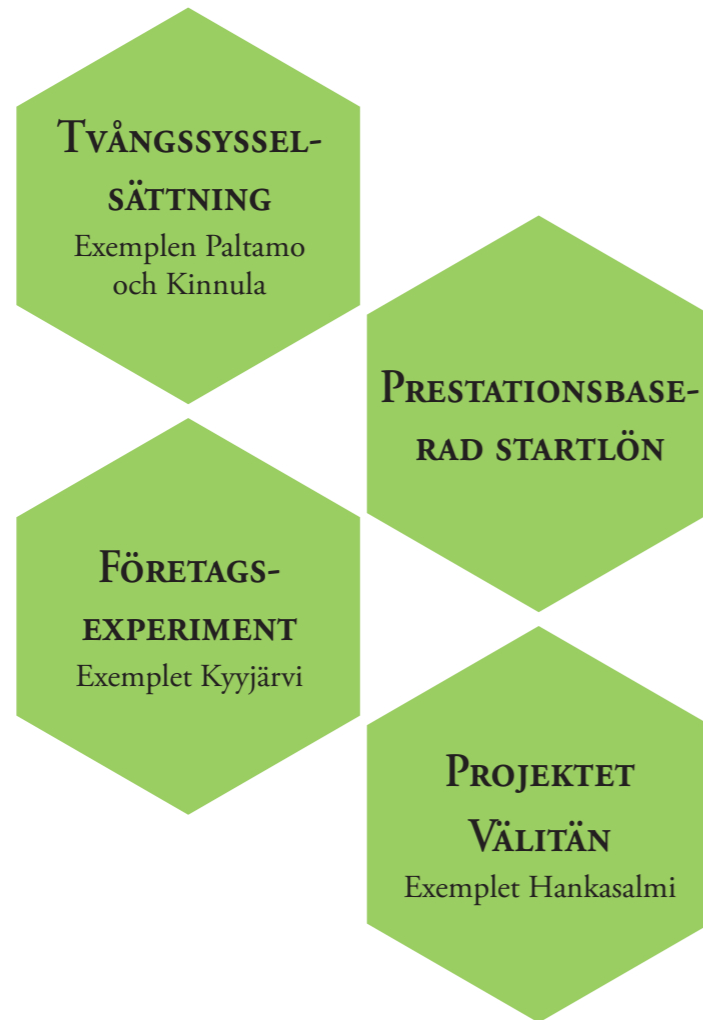
ATT FÖREBYGGA UTSLAGNING

Också i glesbygden och på kärnlandsbygden är det viktigt att man vid sidan av åtgärder mot ungdomsarbetslösheten upprätthåller arbetsförmågan bland långtidsarbetslösa och förebygger utslagning. Vi behöver alla tänkbara redskap i detta arbete, och det är viktigt att man hittar rätt balans då man ger den enskilda individen mer frihet, men också mera ansvar.

På landsbygden är långtidsarbetslöshet, ungdomsarbetslöshet och utslagning i dubbel bemärkelse problematiska. Lönesubventionerad sysselsättning fungerar lika dåligt på landsbygden som i tätorterna, men på landsbygden är det ännu svårare än i städerna att komma in i ett vanligt lönearbete efter en period av lönesubventionerat arbete.

Då man flyttar ut på landsbygden, eller stannar kvar där, är det vanligen mycket svårt att få jobb, och den nästan enda möjligheten att sysselsätta sig på den fria marknaden är att grunda ett eget företag. Därför är den s.k. övergångsarbetsmarknaden (välityömarkkinat) på landsbygden viktigare än i städerna. Det finns också en mängd både meningsfulla och nyttiga arbeten – t.ex. miljövärd – som inte fungerar på marknadens villkor och som kommunerna inte längre har råd med. Som exempel kan man nämna att inkomsterna av allt det flismaterial som uppstår i samband med ”risutalkon” som görs i landskapsvårdande syfte inte räcker till för att täcka löneutgifterna. Samtidigt som vi kan konstatera att landskapsvärden är till nytta för både turismen och den allmänna trivsln.

På landsbygden fungerar också den traditionella sysselsättningsutbildningen sämre än i större städer, där det är lättare att arrangera utbildning inriktad på bara ett yrke eller en yrkesgrupp.

3.1 ÅTGÄRDER MOT LÅNGTIDSARBETSLÖSHETEN

Med ”tvångssysselsättningen” i Kinnula och Paltamo som modell

Bli företagare med hjälp av andelslag

Då man åtgärdar arbetslösheten borde syftet alltid vara att övergå från kortvarig till permanent sysselsättning. Då behövs hela spektret av sysselsättande åtgärder, från ”tvångssysselsättning” till sysselsättning på den fria arbetsmarknadens villkor. De olika länkarna i sysselsättningskedjan kan åskådliggöras med nedanstående schema:

SCHEMA: Det egna initiativets andel - den enskilda individens ansvar växer från vänster till höger.

Man kan fortfarande betrakta det som en övergripande målsättning att alla som kan bör ges en plats på den fria arbetsmarknaden. Men det är också viktigt att ärligt medge att det inte finns lönearbete för alla, åtminstone av dagens typ, och att vi därför måste utveckla den s.k. övergångsarbetsmarknaden.

Med tanke på samhällsekonomi som helhet är det för samhället på lång sikt fördelaktigt att få alla som i princip är arbetsföra permanent sysselsatta. Experimentet med full sysselsättning i Paltamo visar dessutom att det också på kort sikt är lönsamt eftersom samhällets satsning på den arbetslösa är densamma också om denne skulle slå dank och lyfta både arbetslöshetsunderstöd och bostadsstöd.

Det att stora grupper människor permanent slås ut från arbetslivet är ett stort problem för hela samhället, och på landsbygden kan det vara direkt ödesdigert med tanke på kommunens ekonomi. Om man lyckas få in de långtidsarbetslösa i arbetslivets och företagshälsovårdens rullor kan man i en liten kommun väsentligt minska utgifterna för specialistsjukvården.

Med tanke på framtiden är det en ännu viktigare ödesfråga att ungdomarna får ett fotfäste i arbetslivet. Därför är alla experiment lönsamma, och de bästa borde fungera som utgångspunkt för mer omfattande experiment och modeller som kan tillämpas generellt.

I många projektrapporter och intervjuer är slutsatserna ungefär desamma: de kortvariga sysselsättningsåtgärderna (tillfällig sysselsättning genom lönesubvention) är bristfälliga. Därför är vår strävan här att fästa uppmärksamheten vid mer långsiktiga lösningar.

”Tvångssysselsättningen” i Kinnula och Paltamo som modell

I Kinnula kommun har man sedan år 2006 haft projektet Tuumasta toimeen (Från ord till handling), där man sysselsatt långtidsarbetslösa. Det går ut på att hyra ut arbetskraft till privata företag, lantbruk och enskilda personer, mot en avgift på 7 euro per timme. Av sammanlagt nästan 50 årsverken har man hyrt ut mer än hälften. Projektet har visat att det finns en hel del lågproduktivt arbete också på landsbygden, bara man organiserar det på rätt sätt och det skapas förtroende mellan den som behöver arbetskraft och dem som förmedlar den.

I Paltamo har den förening som kommunen startat under ett par år med framgång sysselsatt nästan 300 personer, hjälpt unga in i studievärlden och lyckats få alkoholiserade på fötter. Projektet har också som syfte att skapa permanent sysselsättning, men fr.a. att efter bästa förmåga hjälpa dem man sysselsatt in på den fria marknaden. Den som blir sysselsatt får per månad samma samhällsstöd som tidigare, plus en ytterligare lön på 115 euro. Arbetstiden dimensioneras utgående från minimilönen och arbetstagaren kommer in i både arbetsgemenskapen och företagshälsovården.

Däremot har man i Paltamo inte ännu lyckats med att hyra ut arbetskraft till den privata sektorn. Men det är trots det meningsfullt att fortsätta experimentet, redan mänskligt sett.

Andelslaget är ett smidigt redskap: byagårdskarlar i Nopola (Kyyjärvi) är en väg till arbetsliv och företagande

I Kyyjärvi har kommunen medverkat till att grunda ett andelslag som fungerar som ett samhällsriktat företag. En viktig verksamhet har varit att understöda s.k. mikroföretag, vilket innebär att man som medlem av andelslaget och mikroföretagare som verkar i dess utrymmen till en början slipper allt pappersarbete genom att det är andelslaget som säljer personens tjänster och för detta uppstår en liten hyra, plus en provision på 5 % för att driva andelslaget. Andelslaget Nopola byagårdskarlar har lyckats sysselsätta långtidsarbetslösa och skapa ny företagsamhet. Andelslaget gick visserligen till slut i konkurs, som orsakades av den livliga verksamheten i början och de stora löneutgifter som hörde ihop med arbetshandledningen samt diverse misslyckad affärsverksamhet som egentligen inte hörde ihop med den sysselsättande verksamheten.

Trots dessa olika svårigheter visar projekten i Kinnula, Paltamo och Kyyjärvi hur man på olika sätt kan ta itu med problemen. I alla dessa kommuner har man väsentligt lyckats minska arbetslöshetsprocenten och samtidigt bokföra flera mänskligt sett viktiga överlevnadshistorier. Det behövs vanligen flera olika typer av arbetsredskap, och olika mellankommande stödåtgärder, t.ex. för hur man tar sig från den skyddade verkstaden ut på den fria arbetsmarknaden. Ett sätt att minska den här klyftan är att man grundar ett andelslag och verkar som självständig yrkesutövare inom detta andelslag.

3.2 UNGDOMSARBETSLÖSHETEN

S.k. startlön, dvs. prestationsbaserad lön för aktivt medborgarskap

En prestationsbaserad startlön eller –peng kunde kallas en personlig startlön eller ett öppet läroavtal. Det innebär att den unga på något område börjar utföra uppgifter som hör till antingen den privata, den offentliga eller den tredje sektorn (eller varför inte flera sektorer samtidigt). Typiskt för dessa uppgifter är att de till sin natur är sådana, och så utspridda, att det inte lönar sig, eller att man inte har råd, att anställa någon för just den uppgiften. Till exempel hjälpuppgifter i det kommunala vårdarbetet, hjälp åt företagare vid rusningstider eller konkret handräddning åt en byaförening. Ett sådant ”öppet läroavtal” kunde vara skraddarsytt uttryckligen för unga som just har utbildats för ett visst yrke, men fortfarande saknar arbete. Det vore ett lämpligt redskap när det gäller att förebygga utslagning. Men det går att tillämpa också när det gäller andra arbetslösa. Det är människans egen aktivitet som blir utslagsgivande.

Den aktiva medborgaren skulle uppge vilka arbetsuppgifter han eller hon tänker utföra, samt var och för vem. Man skulle på detta sätt i samarbete med arbetets mottagare få en möjlighet att erhålla en lön i egenskap av aktiv medborgare.

Försöksverksamhetens administration kunde lämpligen skötas av NTM-centralerna eftersom den regionala utvecklingen hör till deras ansvarsområde. Det är också till dem som startlönearbetaren regelbundet skulle redovisa sitt arbete. De som får lönen skulle strykas ur arbetslöshetsregistret och andra stödformer. Lönen borde vara såpass liten att den skulle locka till vidare yrkesstudier eller till att grunda ett eget företag. NTM-centralerna skulle i många fall vara de bästa att både sköta utbetalningen och uppföljningen. I förslag 6 längre fram finns ytterligare information och några exempel på hur den aktiva medborgaren kan agera inom olika sektorer.

Kajanaland och norra delen av Mellersta Finland kunde vara lämpliga experimentområden eftersom det i bägge finns gott om avsides belägen landsbygd. Utöver dem kunde man som jämförelse ta med något område som representerar kärnlandsbygden.

Principen skulle vara att det inte är den offentliga sektorn utan den privata och den tredje sektorn som står för utbetalningen av startlönearbetarens tjänster.

Sanssi-kortet

Arbets- och näringsministeriet tog våren 2010 i bruk ett nytt s.k. Sanssi-kort, som redan i augusti 2010 hade anammats av 14 000 användare (<http://www.sanssi.fi/>). Det är ett utmärkt arbetsredskap som uttryckligen framhäver den egna aktivitetens betydelse. Sanssi-kortet är emellertid tidsbundet och knutet till endast en arbetsgivare. Det fungerar främst i städer, där det finns ett större utbud av lönearbete av det här slaget. På landsbygden får de flesta sin utkomst från olika källor, och detsamma gäller företagare som är verksamma inom flera olika branscher. Då är det också naturligt att sysselsätta sig via olika ”kunder” eller ”arbetsgivare”. Man kan också tänka sig att unga på landsbygden är lärlingar i flera olika typer av arbeten. Genom att arbeta för många olika arbetsgivare kan unga utveckla också den här typen av yrkesbild.

Startlönesystemet kan genom sin långvarighet ge den enskilda individen bättre möjligheter att utvecklas, och passar bättre för landsbygden där arbetsuppgifterna oftast är begränsade och utspridda. Den prestationsbaserade startlönen borde vara tryggad så länge den som får lönen vill fortsätta att arbeta på det sättet.

En lön av det här slaget skulle passa inte bara ungdomar utan också andra på landsbygden som är arbetslösa, men ändå arbetsföra, och nu gör olika mindre reparationsarbeten, antingen på talko eller svart eftersom all den byråkrati som hör ihop med arbetslöshetsersättningen inte uppmuntrar den arbetslösa att ta tillfälliga jobb.

Denna kedja av åtgärder, dvs. s.k. tvångssysselsättning, prestationsbaserad startlön och andelslagsverksamhet som sporrar till självständigt företagande, utgör tillsammans den verktygsback man behöver då man vill skapa nya arbetstillfällen på landsbygden. Det är också viktigt att det finns ett gott samarbete mellan alla de tre sektorerna.

Det väsentliga är att man avlägsnar hindren för den arbetslösa och framförallt den unga arbetslösa som ännu söker sin väg i livet när det gäller att leta efter och hitta ett intressant arbete. Det här gäller speciellt de ungdomar som vill stanna kvar i sin hembygd och arbeta för dess bästa.

3.3 UNGDOMSARBETET

Välitän-projektet bör bli riksomfattande

Det största problemet inom ungdomsarbetet är ungdomsarbetslösheten. Det har som mest funnits över 160 000 arbetslösa i gruppen under 25 år, vilket procentuellt är betydligt mer än bland den vuxna befolkningen. De kostnader som en utslagen ung människa under hela sin livstid föranleder samhället kan stiga upp till en miljon euro, medan en förtida pensionering kostar samhället, dvs. oss alla, betydande summor varje år. Man kan genom förebyggande arbete avsevärt minska dessa summor och därmed sammanhängande mänskliga tragedier.

Ungdomsarbetet är vid sidan av fritidssektorn ett område där kommunen är skyldig att tillhandahålla utrymmen och andra faciliteter. I de små landsbygdskommunerna är det emellertid i praktiken oftast föreningarna som sköter dessa uppgifter. I många små landsbygdskommuner är det t.ex. 4H-föreningen som tagit på sig ansvaret för ungdomsutrymmena. Andra aktiva är församlingarna, ibland också scouterna. Dessutom brukar många ungdomar vara aktiva också inom amatörteatern.

Utslagningen från arbetslivet börjar för den unga ofta genom att de redan under skoltiden marginaliseras i sitt eget liv – man talar om drop outs. Antalet omhändertagna och institutionsplacerade barn har ökat dramatiskt i vårt land under de senaste åren. Det förebyggande arbetet borde följaktligen ske redan i hemmen, då barnen ännu är små.

Individuell hjälp för att behärska livet bättre

Hankasalmi 4H-förening har genomfört ett projekt kallat VÄLITÄN (jag bryr mig), där ungdomar som är i riskzonen lockas med i verksamheten och får personlig handledning. Målsättningen är att den unga skall fås att fundera på vad han eller hon är intresserad av, söka en studieplats och pröva på olika fritidssysselsättningar. Man har genom projektet nått 18 ungdomar som alla saknat studie- eller arbetsplats, och enbart hängt omkring med attityden ”so what?”. Det är viktigt att dessa ungdomar får en upplevelse av att de duger åtminstone någonstans, och kan känna sig betydelsefulla. Man ordnar därför med olika fritidsmöjligheter. Man kan t.ex. besöka ett ridstall, och där erbjuda ungdomarna en möjlighet att rida. Det kan väcka ett intresse för djur, och den vägen kanske rentav öppna ögonen för ett alternativt yrkesval.

Ibland kan det handla om unga människor som har en hög tröskel när det gäller att söka sig till en annan ort för att studera, eller att pröva sina vingar i arbetslivet. Att hos en sådan person väcka ett intresse kan innebära att denne småningom bygger upp en egen livskarriär, t.ex. med hjälp av ett läroavtal, och därmed hittar en ”anständig” möjlighet att stanna kvar på hemorten. Att lära sig att bättre behärska sitt eget liv är en utmärkt utgångspunkt när man småningom går över till att arbeta med en startlön.

Att trygga organisationernas grundfinansiering

Olika organisationer kan vanligen se problemen långt innan den offentliga sektorn gör det. Därför är det av största vikt också med tanke på ungdomsarbetet och dess existensmöjligheter att man tryggar deras grundfinansiering, tillhandahåller utrymmen åt dem och garanterar att verksamheten är allmännyttig.

FÖRSLAG 4

Samarbetsform	MODELLEN MED FULL SYSSELSÄTTNING I KINNULA / PALTAMO SOM MODELL FÖR LANDSBYGDEN (kärnlandsbygden och glesbygden)
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Att motverka de mänskliga (mentala och fysiska) problem som långtidsarbetslösheten förorsakar. Att skapa en permanent praxis för både den kommunala ekonomin, den enskilda människan och hela samhället. Att få också de ogjorda och "marknadslösa" arbetena på landsbygden gjorda.
Kommunens roll	Det är kommunen som i sista hand ansvarar för medborgarnas välfärd, vilket gör att kommunen vinner på att främja människors rehabilitering. Kommunen organiserar själv projektet, eller är medlem i den förening eller det andelslag som svarar för det.
Statens roll	Verkar för att Paltamo- och Kinnula-modellen (principen om endast en "lucka") skall kunna förverkligas i hela landet, och utarbetar spelregler för det. Verksamheten inleds i form av ett utvidgat projekt i Kajaland och norra delen av Mellersta Finland.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Föreningarna kan i enlighet med Paltamo-modellen erbjuda arbete åt långtidsarbetslösa.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Företagen får förmånlig arbetskraft och kan nästan riskfritt pröva på att utvidga sin verksamhet. Företaget kan också omvandla sig till ett samhällsinriktat företag genom att permanent sysselsätta sådana personer.
Invånarens/ kundens roll	"Tvängssysselsättningen" höjer självkänslan hos den som blir sysselsatt, samtidigt som andra medborgare aktivt kan medverka till att skapa sysselsättning i sitt eget hem (såsom redan nu sker i Kinnula).
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Alla kan inte rehabiliteras till ett arbete, och åtminstone till en början kommer handledningen att kräva mycket tid i förhållande till resultaten. De överbelastade småföretagarna har säkert mest behov av kortvarig avlastning, men det kommer att ta tid att förändra småföretagarnas arbetskultur, som alltid präglats av självständighet och arbete "dygnet runt".
Övrigt	Skogsstyrelsen kan t.ex. i Kajaland erbjuda ett stort antal arbetslösa arbete i form av röjning vid vandringsrutterna.

FÖRSLAG 5

Samarbetsform	FÖRSÖK MED (MIKRO)FÖRETAGSAMHET INOM ETT ANDELSLAG (t.ex. byagårdskarlarerna i Nopola, Kyyjärvi)
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Tröskeln när det gäller att bli företagare är ofta hög ännu. På landsbygden finns arbetstillfällena ofta utspridda på olika ställen och hos olika arbetsgivare.
Kommunens roll	Att medverka till att det växer fram andelslag av Kyyjärvi-modell.
Statens roll	Att stöda framväxten av dylika andelslag.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	En förening kan vara den centrala aktören när det gäller att grunda ett andelslag, och senare när det gäller att fungera som beställare.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	En annan företagare kan uppmuntra en arbetslös att själv bli företagare. En ny aktör kan fylla en lucka i ortens serviceutbud, och den nya företagaren kan bli en samarbetspart för de tidigare företagarna på orten.
Invånarens/ kundens roll	Också enskilda personer kan delta i andelslagets verksamhet, även om de själva inte behöver sysselsättas. De kan också köpa andelslagets tjänster.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Andelslagets dagliga rutiner kräver både andliga och ekonomiska resurser som man till en början inte alltid har.
Övrigt	Det handlar om en modell för företagande som inte alls är ny, men som man på landsbygden tillsvidare har ganska lite erfarenhet av. Det finns på detta område också aktörer på det nationella planet, såsom www.eezy.fi

FÖRSLAG 6

Samarbetsform	PRESTATIONSBASERAD STARTLÖN
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Motverkar utslagningen av unga och aktiverar arbetslösa med initiativförmåga. En möjlighet för en aktiv arbetslös – speciellt om denne är ung – att skapa sig en egen arbetsplats/ ett företag / en karriär. Man hittar intresserade som kan göra de ogjorda jobben på landsbygden. De små företagen på landsbygden får hjälp under sina mest intensiva perioder och ensamföretagaren kan för första gången pröva på att "sysselsätta" en utomstående person. Med undantag för den offentliga sektorn får samhället en ersättning för det arbete som görs av startlönearbetaren.
Kommunens roll	Att erbjuda en möjlighet att skapa en egen arbetsplats när det gäller vård- o.a. liknande uppgifter inom kommunen.
Statens roll	Att skapa en sysselsättningsmodell av det här slaget, t.ex. inom NTM-centralerna, med t.ex. Kajanaland och norra delen av Mellersta Finland som försöksområde.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Byaföreningarna kan i samarbete med andra föreningar vara med om att skapa och arrangera arbetstillfällen för dem som är intresserade av startlönearbete.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Till dem som kunde sysselsätta dylika startlönearbetare hör t.ex. landsbygdens små turistföretag och verkstäder. Små företag har svårigheter framför allt med att avlöna sin första arbetstagare. En startlönearbetare som är intresserad av turism kan ge övriga turistföretagare en möjlighet att som omväxling utveckla nya koncept.
Invånarens/ kundens roll	Startlönearbetaren kunde utföra arbeten också för privatpersoner, äldre, villaägare etc.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Lagstiftningsmässigt kan det uppstå svårigheter i anslutning till pensionsfrågor, arbetsgivarrollen och oklarheter ifråga om ansvarsfrågorna, samt övrig byråkrati som hör till bilden.
Övrigt	Andelslag av den typ som byagårdskarlarna i Nopola, Kyyjärvi representerar kan utvecklas till viktiga arbetsgivare. Det här är viktigt framför allt på sådana orter där t.ex. hemvårdsservicen redan sköts av organiserade andelslag eller enskilda privata företagare.

FÖRSLAG 7

Samarbetsform	JAG BRYR MIG – ATT SOM UNG BÄTTRE BEHÄRSKA SITT LIV
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Att motverka den utslagning som inleds redan i unga år och rädda dem som faller ut i skolan. Att bättre se möjligheterna att bygga upp eget ett liv också på landsbygden.
Kommunens roll	Ger all den myndighetshjälp som behövs, ifall arbetet inte utförs av kommunen själv. (I Hankasalmi utgörs aktören t.ex. av den lokala 4H).
Statens roll	Att stöda verksamheten ekonomiskt. Man beräknar att samhällets utgifter för en enda utslagen ung person täcker utgifterna för verksamheten.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Föreningarna är utmärkta och smidiga när det gäller att förverkliga den här typen av verksamhet. Både kontakterna till unga och de olika frivilliginsatserna sköts effektivt på föreningsbasis. Det arbete som görs av föreningar och organisationer får inte lika lätt en förmyndarstämpel.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	De lokala företagen kan erbjuda intresserade ungdomar en möjlighet att först under en kort tid bekanta sig med deras företag, och senare också arbeta hos dem.
Invånarens/ kundens roll	Det är viktigt att ungdomarna går med i verksamheten frivilligt, men ingenting hindrar heller att föräldrar till ungdomar som löper risk att slås ut själva är aktiva och föreslår för ungdomarna att de deltar.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Bristen på både pengar och människor som är kompetenta och engagerade.
Övrigt	I organisationernas projekt kan unga också skaffa sig sådana färdigheter som behövs i medborgarsamhället.

ÄLDREOMSORGEN

Det finländska samhället kommer under de närmaste decennierna kraftigt att påverkas av att antalet pensionärer ökar, både i absoluta och i relativa tal. Situationen är speciellt allvarlig i glesbygden och på kärnlandsbygden, där samhället också i övrigt måste klara sig med allt knappare ekonomiska och personella resurser, samtidigt som de föreningsaktiva blir både färre och äldre. Det behövs alltså mera frivilligt arbete, men också sådant som sporrar till det.

Ifall den växande gruppen åldringar behöver service i samma utsträckning som dagens äldre kommer man enligt en beräkning gjord av arbets- och näringsministeriet att till år 2025 behöva c. 300 000 vårdare mer än i dag. Ekvationen är närmast omöjlig att lösa, både med tanke på kommunernas ekonomi och möjligheterna att rekrytera personal. Det behövs därför alla möjliga former av aktiviteter för att de som blir äldre skall hållas pigga och friska, och hemmaboendet så länge som möjligt skall vara ett humant alternativ, samtidigt som behovet av anstaltsvård blir så kortvarigt som möjligt.

Inom äldreomsorgen räknar man med att behovet av vård dygnet runt kommer att öka. Å andra sidan ökar antalet aktiva pensionärer, samtidigt som tidpunkten för när vårdinsatserna behövs skjuts allt högre upp i åldrarna, i takt med att den genomsnittliga livslängden ökar. I kombination med tillväxtmålen inom hemvården skapar det här hotbilder för landsbygden, men också möjligheter. Bland pensionärerna ser man ännu inga spår av någon större flyttningsrörelse till landsbygden, även om de enkätundersökningar som gjordes i början av 2000-talet pekade i den riktningen. Å andra sidan kan den nya lagstiftningen, enligt vilken man fritt får välja sin boningsort, medföra en ström av äldre från landsbygden in mot tillväxtcentra, där deras barn vanligen bor.

I all äldreomsorg är det viktigt att minnas att det inte finns bara en riktig modell för hur man skall gå till väga, och att de kapitalinvesteringsbolag som lever i hopp om snabba vinster nog inte hör hemma inom äldrevården. Det är också viktigt att föreningsformen bibehålls som ett reellt och jämlikt alternativ, bara man klart skiljer åt den avgiftsbelagda service som professionell personal gör på heltid från de frivilliga insatser som görs i föreningarnas regi.

Samtliga parter behövs inom äldreomsorgen, inte bara den offentliga omsorgen som ansvarar för bastryggheten och den privata sektorn som kompletterar denna utan också frivillig närståendevård och den medborgarverksamhet som olika organisationer kan erbjuda. I nedanstående schema sammanfattas de olika modellerna inom äldreomsorgen, enligt grad av frivillighet.

SCHEMA: Olika modeller, där graden av frivillighet minskar från vänster till höger.

Familjehem

Man har redan i några år placerat ut åldringar i familjer, på samma sätt som man placerar barn inom barnskyddet. Den här verksamheten är tillsvidare förhållandevis blygsam, och i hela landet bor det sammanlagt endast c. 100 äldre i en främmande familj.

Ersättning för det frivilliga arbetet

För de flesta äldre personer är det viktigt att ha en känsla av att man behövs, och för många tillfredsställs det behovet genom att de deltar i frivilligt arbete, till förmån för andra. Har man en blygsam pension kan också en liten ersättning vara den uppmuntran man behöver för att ägna sig åt frivilligt arbete, och kanske också flytta ut på landsbygden. Ersättningar av det slaget betalas ut t.ex. i Tyskland. Om de är tillräckligt små och välfokuserade behöver de inte alls inkräkta på det egentliga frivilliga arbetet. Ersättningen kan i stället för ett arvode eller ett skatteavdrag också ske i form av en förmånlig bostad eller rätten till egna vårdperioder.

Den som är intresserad av att börja som frivillig inom äldrevården kan exempelvis avlägga ett ÄLDREVÅRDSPASS. Utbildning av det här slaget inleds i början av 2012, som ett pilotförsök inom Social- och hälsoministeriet, under namnet ”utbildning för vårdassistenter”.

Kombination av turistservice och serviceboende för äldre

En stor brist inom den finländska landsbygdsturismen är att utbudet av frukostinkvartering är så säsongbetonat, vilket vanligen begränsar försöken att utveckla sådana aktiviteter som förlänger turist-säsongen. Ifall man under samma tak kunde ha äldre som behöver boendeservice och måltidsservice för andra som bor i grannskapet kunde man bedriva verksamheten året runt.

Avbytarssystem för närståendevårdare

Det fanns i Finland år 2006 ungefär 60 000 äldre som sköttes av sina anhöriga. Av dessa närståendevårdare fick endast en bråkdel ersättning för sitt arbete. Därtill beräknar man att det finns upp till 200 000 åldringar som inte på egen hand klarar av sina vardagliga göromål. Den ersättning som utbetalas åt de anhöriga är så liten att den inte räcker till som motiv för arbetet utan de flesta drivs av viljan att själva sköta sina anhöriga. Men det finns också de för vilka ersättningens litenhet är ett hinder för att bli närståendevårdare, medan problemen för andra utgörs av de få lediga dagar samhället kan erbjuda, eller att intervallvården inte fungerar.

Det att en vårdare gör hembesök upplevs ibland av anhängivårdare som en större avlastning än att den anhöriga förs till en institution, eftersom det sistnämnda kan vara alltför uppskakande för den gamle, för en lång tid framåt. Service av det slaget erbjuds av vissa hemvårdsföretag.

Seniorbyar

Man har på den finländska landsbygden i experimentsyfte byggt en del nya ”mormorstugor”, dvs. förmånliga små bostäder som är lätta att använda (modern teknologi) och lättskötta (fjärrvärme). De har väckt stort intresse. Stugor av den här typen kunde också locka pensionärer som vill flytta ut på landsbygden. Boende i dylika Seniorbyar kunde förlängas genom att man uppför dem i närheten av ovanbeskrivna kombinationer av service för turister och boendeenheter för äldre.

Speciellt med tanke på framtiden, då landsbygden nya invånare blivit äldre och fått behov av olika tjänster, kunde seniorbyarna vara ett mellanting mellan hemvård och inflyttning till centrum, eftersom de äldre i dessa byar skulle bo närmare varandra och man därigenom kan erbjuda dem förmånligare service. Koncentrationer av det här slaget kunde också på ett helt annat sätt locka fram småföretagsamhet, jämfört med när äldre bor utspridda på ett stort område. Om man kan bo kvar i en bekant miljö sänker det tröskeln för att flytta ut från det egna hemmet, och sälja det egna huset.

På landsbygden hotar många servicehus för äldre att bli tomma, i väntan på att bli grundreparerade. Bygger man nya seniorbyar måste det därför ske efter noggrant övervägande, så att man beaktar det intresse som finns för att bo på landsbygden, samtidigt som man kartlägger det redan existerande utbudet av servicehus.

Regionala andelslag inom äldreården

Ett sätt att på landsbygden lösa de problem som sammanhänger både med samarbetet mellan de tre olika sektorerna och med konkurrensutsättningen är att skapa inköpsandelslag, vars huvudsakliga uppgift är att skaffa äldreårdsstjänster för åldringarna i den egna byn (eller en mer vidsträckt byasammanslutning). Andelslagets medlemmar skulle utgöras inte bara av dem som behöver tjänsterna utan också av deras anhöriga och andra aktiva bybor.

I Sverige har man med framgång byggt äldreboenden i form av andelslag, där andelar innehas inte bara av invånarna och personalen utan också andra bybor. Även anhöriga som bor på annan ort kan vara medlemmar i ett dylikt andelslag.

FÖRSLAG 8

Samarbetsform	ERSÄTTNING FÖR FRIVILLIGARBETE INOM ÄLDREÅRDEN Kan ges i form av skatteavdrag, arvode eller rentav en förmånlig/avgiftsfri
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Antalet föreningsaktiva på landsbygden minskar. Man vill främja boende i det egna hemmet, samtidigt som släktingarna bor långt borta. En äldre eller arbetslös som är intresserad av att flytta ut på landet engagerar sig mot en viss ersättning i frivilligarbete i den trakt han eller hon vill.
Kommunens roll	Kommunen fungerar som informationskälla och samarbetspart, och i vissa fall också som bostadsförmedlare.
Statens roll	En ny finansierings- och vårdform, som det tar tid att bygga upp. Man bör lindra de utbildningskrav som i dag finns ifråga om lättare omsorgs- och hemvårdsuppgifter, och samtidigt ta i bruk ett ÄLDRE-VÅRDSPASS.
Organisationens/ förenings/ lokalsamhällets roll	Byaföreningen kan ofta vara till stor hjälp tack vare sin lokalkännedom, t.ex. när det gäller att hitta lediga bostäder/ sommarstugor, och erbjuda annan form av hjälp för frivilliga.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Små vårdföretag kan få hjälp av frivilliga då de fungerar som samhälls- inriktade företag, dvs. då de har en öppen och transparent verksamhet och bokföring, och investerar merparten av den eventuella vinsten till att utveckla den egna vårdverksamheten.
Invånarens/ kundens roll	Äldre som har relativt små hjälpbehov kan få den hjälp de behöver av en och samma person, och fortfarande bo hemma. De som engagerar sig i frivilligarbetet kunde i huvudsak vara unga pensionärer, men också arbetslösa. De kan lokalt utgöra en betydande resurs för byarna, ifall man underlättar deras utflyttning till landsbygden, t.ex. med att leta efter en bostad.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Att fastställa ersättningsnivån så att den inte underminerar de frivilliga strukturerna är en både svår och viktig uppgift. Ersättningen bör vara tillräckligt liten, så att den inte lockar till missbruk.
Övrigt	I dagens läge inskränker sig de frivilliga väntjänsterna ofta till att man hjälper en viss åldring, och när denne avlider är det svårt att engagera sig i en ny vårdrelation. Det går inte att förlita sig enbart på frivillighet, i takt med att antalet äldre ökar. Samma arbete kan på landsbygden också utföras av startlönearbetare, eller av företagare som har många olika små uppdrag.

FÖRSLAG 9

Samarbetsform	KOMBINATION AV TURISTSERVICE OCH VÅRDHEM FÖR ÄLDRE
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	I glesbygden saknas ofta dygnet runt-tjänster inom turistnäringen, speciellt när det gäller B&B. Det här begränsar t.ex. utvecklingen av naturturismen. I glesbygden är det ofta svårt att trygga de äldres möjligheter att bo hemma eftersom avstånden gör måltids- och annan service svår att ge. (Samhällsinriktade) företag kunde erbjuda mat- och inkvarteringservice för äldre som klarar sig på egen hand och för daghem och närskolor.
Kommunens roll	Att erbjuda förmånliga utrymmen, t.ex. i gamla skolfastigheter.
Statens roll	Kombinationsföretagande sporrar med hjälp av startpeng och investeringsbidrag. Man lindrar kraven ifråga om lättare vårdarbete och tar ibruk ett äldre-vårdspass.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Byaföreningarna har flera möjligheter att stöda den här formen av företagande, t.ex. genom ägande och talkoarbete, eller genom att ha egen företagsverksamhet via ett andelslag eller ett samhällsinriktat företag. Genom samarbete mellan företagen och byagemenskapen kan man också skapa arbetstillfällen för långtidsarbetslösa och personer som är svåra att sysselsätta.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Möjliggör småskalig inkvarteringsverksamhet samtidigt som det stöder utvecklingen av turistnäringen året runt. Turisttjänsterna och vårdarbetet kan skötas av olika företagare, men man kunde samsas kring måltidstjänsterna, energiförsörjningen o.likn. Inom en dylik "koncern" fungerar nya samhälleliga företag, andelslag och traditionella småföretag sida vid sida.
Invånarens/ kundens roll	Lämplig för äldre som behöver endast lätt service och omsorg. Möjliggör boende i närheten av hemtrakterna, och för somliga en utflyttning från stadsmiljön.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Förutsätter en plats som är lockande ur turistsynvinkel och mångsidighet av företagarna. Kombinationer av det här slaget förutsätter att myndighetsdirektiven är smidiga.
Övrigt	Företaget kan naturligtvis utvidgas, t.ex. i riktning mot dagvård. Det går att kombinera flera olika typer av aktiviteter till turismen och boendet för äldre och pensionärer, t.ex. trädgårdsskötsel. Det kunde också vara en del av seniorbyns verksamhet. En naturlig utveckling mot ett multiservicecentrum kunde ske t.ex. genom att satsa på lantbruk med terapeutiskt syfte, s.k. socialt lantbruk. Förutsätter en attitydförändring, så att man vid sidan av de nya näringarna – inte enbart lantbruk – också kan sköta åldringar.

FÖRSLAG 10

Samarbetsform	SENIORBYAR
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Att göra det möjligt för äldre att bo kvar på hemorten / landsbygden utan att de behöver flytta in till kommunens centrum med dess trängsel. Hemservicen kan koncentreras då äldre bor nära varandra. Möjliggör grannhjälp, och det att yngre pensionärer kan hjälpa andra äldre.
Kommunens roll	Anvisar tomtmark för seniorbyarna och deltar exempelvis i planeringen av energilösningarna. Om seniorbyn blir tillräckligt stor kan man utnyttja förnybar energi (ved, biogas, jordvärme).
Statens roll	Kan bevilja energistöd t.ex. för uppförande av nya och tätt bebodda byar. Byggandet av seniorbyar kunde främjas genom arkitekttävlingar.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Byaföreningen eller någon annan motsvarande organisation kan ta initiativ till en seniorby, och fungera t.ex. som grundare av ett andelslag eller ett aktiebolag.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	En seniorby ger, beroende på var den är belägen, olika möjligheter till företagande; t.ex. måltidsservice och hemvårdstjänster. Seniorbyn kan understöda turistnäringen i regionen, t.ex. genom att köpa måltidstjänster av det lokala turistföretaget. Seniorbyn kan också grunda ett andelslag som fungerar som inköpare av tjänster i byn.
Invånarens/ kundens roll	Beroende på ägarmodellen kan invånaren också byta boplatz från en seniorby till en annan, dvs. seniorbyarna kan fungera i samarbete med varandra, och bestå av bostadsrätter.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Pensionärernas intresse för att bosätta sig på landsbygden är ännu ett frågetecken, och deras flyttningsintresse är ofta inriktat mot kommuncentra. Intresset för att flytta ut till en bymiljö kan väckas med en lätt ägarstruktur.
Övrigt	En seniorby ger dem som byggt sig ett hus i glesbygden en möjlighet att bo kvar på landet också efter att de inte längre orkar sköta sitt eget hus. Det kan också ha en gynnsam inverkan på försäljningspriserna på de hus som i tiden har byggts i glesbygden.

FÖRSLAG 11

Samarbetsform	ETT (BYASPECIFIKT) ANDELSLAG FÖR ÄLDREVÅRDEN
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Det är svårt att stödja lokal tjänsteproduktion när man konkurrensut-sätter stora helheter. Inom hemvården kan sambeställningar som görs byavis förhindra onödiga transporter. Ett andelslag kan fungera både som producent och köpare av tjänster. Hemvården för äldre arrangeras lokalt, så att frivilligarbetet kan stödja den professionella vården.
Kommunens roll	Bevarar med hjälp av servicesedlar valfriheten för de äldre när dessa köper vårdtjänster. Bistår vid grundandet av andelslag.
Statens roll	Sporrar utveckling av lokal serviceproduktion.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	En byaförening eller en förening specialiserad på äldrevård kan ta initiativet, och samla in både information och erfarenheter när det gäller att grunda och driva ett andelslag.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Små, lokala företag som producerar hemvårdstjänster är goda samarbetsparter för ett andelslag som köper vårdservice. De små företagen kan också vara medlemmar i andelslaget.
Invånarens/ kundens roll	De enskilda invånarna kan vara medlemmar i andelslaget i syfte att trygga den lokala servicen både för sig själva, sina anhöriga och för hela byn.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Andelslag fungerar dåligt ute på glesbygden där antalet aktiva invånare kraftigt har minskat.
Övrigt	Andelslag kan producera och köpa också andra tjänster än vårdservice för äldre. Det viktiga är att beslutanderätten finns kvar på bynivån och att inköpen centraliseras, så att enhetspriserna minimeras och man kan undvika onödig upphandling.

FÖRSLAG 12

Samarbetsform	AVBYTARSYSTEM FÖR NÄRSTÅENDEVÅRDARE
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Att förhindra att närståendevårdarna blir utmattade, speciellt då närståendevårdaren inte ens tillfälligt vågar flytta anhöriga med minnesproblem till en vårdplats som erbjuds av kommunen, ett vårdföretag eller en -förening.
Kommunens roll	Arrangerar eller möjliggör ett avbytarsystem.
Statens roll	Ansvarar för utbildningen av och gör upp arbetsbeskrivningar för avbytare.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Avbytarsystemet kan byggas upp antingen på föreningsbasis eller bilda ett andelslag. Också de som köper tjänsterna kan vara medlemmar i andelslaget, eller grunda ett eget regionalt andelslag.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Avbytare kan också vara självständiga företagare, och vissa hemvårdsföretagare sysslar redan med dylik verksamhet. Avbytarverksamheten kan också vara en del av den brokiga palett av tjänster som ger småföretagaren hans/hennes utkomst.
Invånarens/ kundens roll	Den äldre kan hela tiden bo hemma och vem som helst som är intresserad kan utbilda sig till avbytare.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	I början en klart ny budgetpost, men den kan på sikt ge inbesparingar i takt med att det blir populärare att bli närståendevårdare och man sparar in på anstaltvården.
Övrigt	Vissa företag i vårdbranschen erbjuder redan avbyartjänster. En ytterligare tillväxt i antalet anhörigvårdare förutsätter att ersättningarna för närståendevården höjs.

5

ATT VÅRDA SJÄL OCH LANDSKAP

Det sociala lantbrukets och miljövardens möjligheter i vård av missbrukare och mentalvårdspatienter samt annan rehabilitering inom socialvården

Landsbygden erbjuder en konkurrenskraftig miljö för rehabilitering av missbrukare och klienter inom mentalvården och för vård av barn som blivit placerade inom barnskyddet. Det sociala eller omsorgsinriktade lantbruket (på engelska talar man om Green Care respektive social farming) är ett positivt sätt att utnyttja naturen och jordbrukslandskapet i rehabiliterande och terapeutiskt syfte.

Redan nu finns det flera familjehem på den finländska landsbygden och i vissa av dem är jordbruket och dess olika arbeten en del av det terapeutiska arbetet (t.ex. familjehemmet Toiska i Ilmajoki).

Det finländska lantbruket är starkt inriktat på jordbruk i stor skala. Man borde därför vid sidan av de storskaliga jordbruken, drivna antingen som aktiebolag eller på familjebasis, sporra också upprätthållande och grundande av flera mindre och hantverksbaserade jordbruk som kunde specialisera sig på socialt lantbruk. På sådana gårdar kan man utnyttja såväl odlingen och djurhushållningen som skogsbruket och landskapsvården som element i det terapeutiska och rehabiliterande arbetet.

SCHEMA: Komplexiteten i det sociala lantbruket ökar från vänster till höger.

Uppfattningen om landsbygden som en rehabiliterande miljö härstammar från det gamla motsatsförhållandet mellan stad och landsbygd. Många minns ännu den bild som målades upp i gamla svartvita filmer från 1930- till 1960-talet, där städerna betraktades som ett hemviste för synder och problem medan människan på landet ansågs leva sunt och hälsosamt. Även om den här bilden inte längre stämmer i det moderna samhället kan landsbygden fortfarande erbjuda en bättre miljö för rehabilitering.

På landsbygden finns det gott om utrymme och meningsfulla arbetsuppgifter – element som i vårt land ännu används alltför lite inom rehabiliteringen. Det långa avståndet till tätorterna och deras lockelser, och den lättare övervakningen, är faktorer som t.ex. visat sig vara positiva då man placerar unga i fosterfamiljer.

Socialt lantbruk ett alternativ också för föreningar

Även om lantbrukens genomsnittstorlek har ökat är det fortfarande möjligt att med det traditionella finländska familj jordbruket som grund utveckla nya verksamhetsmodeller med inriktning på de rehabiliterande aspekterna. I ett sådant jordbruk utnyttjas såväl odlingsverksamheten och djurhushållningen som skogsbruket och landskapsvården som terapeutiska och rehabiliterande element.

Ypperliga exempel finns i Holland och Italien, där man redan länge utvecklat det s.k. sociala lantbruket – i Holland redan i några decennier. I Italien är de s.k. multifunktionella lantbruken betydligt lönsammare än övriga jordbruk och deras antal har på en kort tid fördubblats. Till ett multifunktionellt jordbruk hör förutom vårdande element också olika former av småskalig energiproduktion, undervisning, turism etc. Många föreningar i Italien har förlagt sin rehabiliterande verksamhet till landsbygden, i anslutning till jordbruken.

Också i Finland kunde ett samarbete mellan föreningar och lantbrukslägenheter vara en fruktbar form av växelverkan. Men det förutsätter att man kan acceptera att den huvudsakliga produkten på ett sådant jordbruk utgörs av terapi och rehabilitering, och man vid sidan av det producerar också livsmedel och energi, och vårdar det traditionella landskapet.

Tillräckliga resurser för kamratstödet

Man har entydigt kunnat påvisa att kamratstöd oftast är den bästa formen av vård för såväl missbrukare som personer som lider t.ex. av mentala problem. Vid sidan av det kamratstöd som kommunerna organiserar är också det stöd som föreningarna kan ge mycket viktigt.

Det finns i Finland tusentals kamratstödsgrupper för personer med mentala eller missbruksproblem, och ett hundratal organisationer som organiserar dylika grupper. Föreningen för mental hälsa upprätthåller t.ex. 18 olika kriscenter runtom i landet, som ger krishjälp åt dem som behöver. Föreningen har som medlemmar 54 lokala mentalvårdsföreningar, c. 5 000 personmedlemmar och 36 föreningsmedlemmar. Enbart i Jyväskylä med omgivning fungerar det årligen nästan 200 kamratstödsgrupper inom ungefär 130 olika organisationer.

Kamratstödet fungerar i huvudsak på frivillig basis. Det är därför viktigt att man har tillgång till lämpliga utrymmen och utbildning för dem som vill ge kamratstöd.

Miljöstöden en angelägenhet för hela byn

Av tradition har det på landsbygden oftast varit byaföreningar, hembygdsföreningar och naturskyddsföreningar som ägnat sig åt frivilligt miljöarbete. Den officiella natur- och miljövården har skötts av myndigheterna, medan lantbrukets miljöstöd har aktiverat en del av jordbrukarna. De traditionella landskapen, traditionsbiotoperna, skyddszonerna och olika våtmarker är ofta obetydliga till arealen, men de får en betydligt större betydelse om man slår ihop dem till större landskapshelheter.

De nya direktiven ger också föreningarna en möjlighet att söka miljöstöd och överenskomma med jordbrukarna t.ex. om vallodling eller slåtter. Så har man gjort t.ex. i Vähäkyro, där en Leader-aktionsgrupp har fungerat som förmedlare och byaföreningen har stått för arbetsinsatsen.

Föreningarna kunde ha en större roll när det gäller att antingen vårda eller återställa traditionella biotoper och landskap. En byaförening kan t.ex. främja vården av större landskapshelheter i samarbete med flera gårdar och föreningar. På det sättet skulle lantbrukets miljöstöd och andra riktade stödformer vara bättre kopplade till det sociala lantbruket, och den turistnäring som drar nytta av de landskapsvårdande åtgärderna.

Landskap och ekokött

Vallodling passar utmärkt väl ihop med produktion av ekologiskt kött, och de öppnare landskapen gagnar också ett stort antal företagare inom fritid och turism i de olika byarna.

FÖRSLAG 13

Samarbetsform	UTVECKLING AV DET SOCIALA LANTBRUKET (Green Care)
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Lindring av den platsbrist som råder när det gäller rehabilitering av missbrukare och mentalvårdsklienter samt vård av omhändertagna barn och ungdomar. Möjliggör bevarande av ett småskaligt lantbruk och framväxten av nya lantbruk, vilket livar upp den finländska landsbyden (traditionsbiotoper, landskapsvård, betesmarker, fårskötsel, ekokött).
Kommunens roll	Använder sig av det sociala lantbrukets tjänster och hittar lämpliga platser för olika terapeutiska och rehabiliterande verksamheter i en landsbygds- och jordbruksmiljö.
Statens roll	Använder sig av det sociala lantbrukets tjänster och hittar lämpliga platser för olika terapeutiska och rehabiliterande verksamheter i en landsbygds- och jordbruksmiljö.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Använder sig av det sociala lantbrukets tjänster och hittar lämpliga platser för olika terapeutiska och rehabiliterande verksamheter i en landsbygds- och jordbruksmiljö.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Lantbrukslägenheterna kan ge olika miljövårdande uppdrag åt föreningar och andelslag, eller själva utvidga sin verksamhet i rehabiliterande riktning. T.ex. genom att bättre tillvarata den inhemska bioenergin, och samtidigt vårda landskapet.
Invånarens/ kundens roll	Det sociala lantbruket erbjuder vård som grundar sig på meningsfullt praktiskt arbete. Huvudprodukten utgörs av vård, men beroende på gårdens storlek skapas också andra biprodukter.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Den finländska inriktningen (förstoring av jordbrukslägenheterna, specialisering, automation) tillåter sällan att man börjar med den här typen av hantverksinriktade verksamheter.
Övrigt	Ett fungerande system finns i bl.a. Italien och Holland.

FÖRSLAG 14

Samarbetsform	ATT UTNYTTJA MILJÖSTÖDET FÖR HELA BYNS BÄSTA
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Jordbrukarna inser inte alltid vilka möjligheter som finns t.ex. i det traditionella landskapet. Jordbrukaren hinner eller orkar inte sköta all pappersexercis i anslutning till ansökan om miljöstöd. Miljöstöden kan användas till att öka betesmarkernas andel i landskapet. Miljöstöden är ett bra sätt att skapa lämpliga arbetsuppgifter för ett socialt lantbruk.
Kommunens roll	Att erbjuda byarna hjälp med planeringen.
Statens roll	Att sporra föreningar och lantbruk att tillsammans utnyttja miljöstödet.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Föreningen både ansöker om miljöstödet, planerar det och förverkligar projektet, och drar själv nytta av det. En förening kan samla ihop också stora talkogäng för att genomföra större vallodlingsprojekt. En förening kan grunda ett andelslag för att organisera olika miljöprojekt.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Lantbrukslägenheterna har landskap som kan vårdas och djur som kan gå i vall. Turismföretagen deltar t.ex. via ett andelslag i de kostnader som naturvårdsarbetet ger upphov till.
Invånarens/ kundens roll	Att delta i talkoarbete kunde bli ett gemensamt fritidsintresse för både den fasta befolkningen och sommargästerna i byn.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Attityderna och ett alltför litet antal aktiva inom föreningarna.
Övrigt	Att organisera projekt av det här slaget, som är till nytta för många olika parter, kunde vara en lämplig arbetsuppgift för en person med startlön.

BYNS PRIVATSKOLA

6

DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN OCH NÄRSKOLORNA

Byarna bör ha möjligheter att grunda lokala privatskolor

Att bevara den egna skolan är för byagemenskapen på landsbygden ofta en fråga på liv och död. Trots det fattas besluten om byskolornas framtid oftast snabbt och våldsamt, utan att parterna har kunnat delta i beslutsfattandet. Men besluten om hur grundutbildningen skall organiseras, och huruvida närskolan skall bevaras eller läggas ner, kunde ske också som ett resultat av en medveten planering som ger bygdens invånare och föreningar alternativa möjligheter.

Grundutbildningen i Finland är fortfarande underkastad samhällets kontroll, och med tanke på att medborgarna har en god utbildningsnivå och vår utbildning åtnjuter stor respekt ute i världen finns det ingenting som skulle motivera att vi börjar skrota ner allt detta. Men vi bör också komma ihåg att det i vårt land också finns ungefär 80 olika skolor som fungerar på föreningsbasis. Merparten av dessa bygger på antingen kristna eller steinerpedagogiska värderingar, och de erbjuder sina elever en möjlighet att få sin undervisning på ett annat sätt, men ändå fortfarande under skolförvaltningens vakande öga.

I Finland lägger man i dag i en accelererande takt ner byskolor på landsbygden, och det är vanligen kommunens ekonomi som är utslagsgivande, dvs. pengar. Man offerar sällan vare sig tid eller pengar på försöken att hitta alternativa lösningar. Ändå har man i många undersökningar kunnat påvisa att en liten skola är minst lika bra som en stor, om allt i övrigt är i sin ordning. En liten skola kan givetvis i vissa fall kännas trång, och det kan därför ibland för vissa elever vara motiverat att flytta över till en större skola. Men många exempel visar att det i flera byar finns gott om talkraft som kan upprätthålla en egen skola. Man borde ge tillräckligt utrymme och tid för dylika alternativ, och sådana arbetsverktyg att man ordentligt kan testa om det finns en genuin vilja att rädda skolan.

Byaföreningar och byskoleandelslag bör få rätt att upprätthålla privatskolor

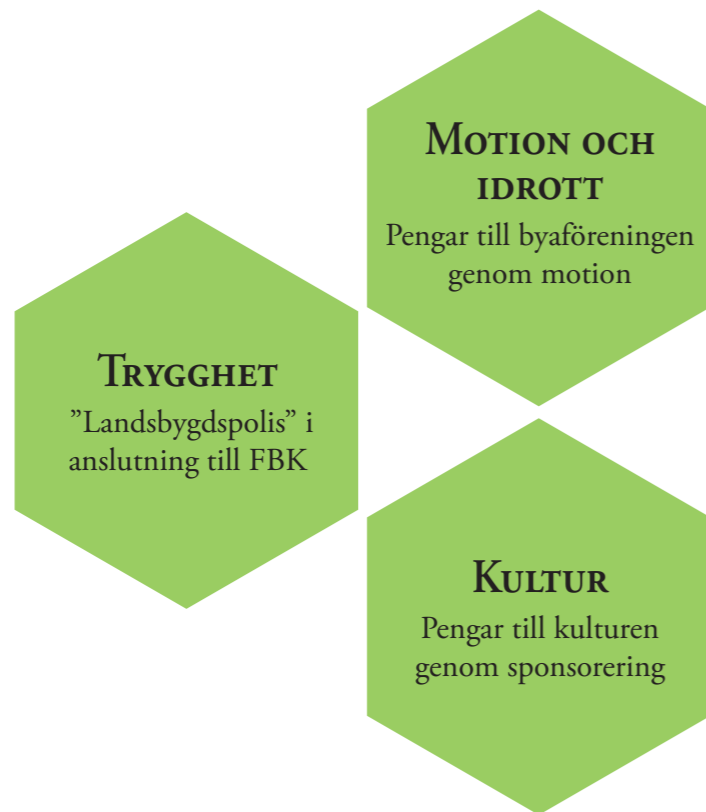
Ett av de viktigaste och oftast framförda argumenten mot privatskolor är att de skapar ojämlikhet och främjar uppkomsten av elitiskolor för rika och privilegierade. När privata familjer satsar alltmer på sina egna skolor lockar dessa, antar man, till sig de bästa lärarna och de mest framgångsrika eleverna. Men en privat närskola som grundats av en regional förening eller ett andelslag medför knappast risker för elitism, och tendenser i den riktningen är lätta att motverka med hjälp av olika regler.

Om man i glesbygden ger byskolan privatskolerättigheter skulle den automatiskt vara begränsad till de barn som bor i trakten, och det skulle därmed inte finnas någon risk för elitism. Det bästa sättet att grunda en privat byskola är antagligen att grunda ett andelslag som har i uppgift att bevara och utveckla den egna närskolan. Ingen kan kapa ett andelslag, eller köpa aktiemajoriteten i det. Andelslagsprincipen, dvs. att man löser in en egen andel, är ett enkelt sätt att testa hur många av föräldrarna som faktiskt tänker placera sina barn i byns egen skola, och hur många övriga bybor som engagerar sig i skolans upprätthållande.

En viktig förutsättning för att de privata närskolorna skall utvecklas är att man höjer statsandelarna från nuvarande 80 %. I Sverige får de privata skolorna lika stort statsstöd per elev som de offentliga skolorna. Det sker i form av en skolsedel per elev.

FÖRSLAG 15

Samarbetsform	EN PRIVATSKOLA UPPRÄTTHÅLLEN AV BYAFÖRENINGEN / BYAANDELSLAGET
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Byskolor läggs ofta ner utan att man öppet har diskuterat olika alternativa möjligheter. Skolorna har ofta pedagogiska förutsättningar att fortsätta (tillräckligt många barn, motiverade lärare och föräldrar). Ett regionalt andelslag skulle ansvara för driften enligt samma principer som exempelvis Steinerskolorna i dag fungerar. Viljan att gå med i andelslaget är en god indikator på hur stort understödet för privatskolan är.
Kommunens roll	Erbjuder en möjlighet att bedriva skolan i kommunens utrymnen, och samarbetar ifråga om skolmaterial o.a.
Statens roll	Underlättar grundandet av privata byskolor och höjer statsandelsprocenten för de regionala privatskolorna.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Byaföreningen kan grunda en skild förening eller ett andelslag för skolans upprätthållande. Såväl privatpersoner som föreningar och företag kan vara medlemmar i ett sådant andelslag. Att driva ett privatskoleandelslag kräver ett stort mått av talkoarbete och frivillighet.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Skolmaten kan levereras t.ex. av en catering-företagare, eller så kan ett servicebolag göra ett avtal med byskoleandelslaget. Olika företag kan också donera arbetsinsatser åt den privata skolan.
Invånarens/ kundens roll	Invånarna kan rösta för ett bevarande av den egna byskolan genom att medverka i föreningens eller andelslagets verksamhet.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Skolmyndigheternas och lärarfackets negativa attityd gentemot privatskolor. Det låga antalet engagerade invånare.
Övrigt	En andelslagsmodell kunde fungera eftersom det att föräldrar medverkar med en egen andel av kapitalet är en signal om att det finns understöd för skolan. Andelslagets privatskola kunde genom stark profilering locka nya invånare till byn.

7

ATT KLARA AV VARDAGEN

I denna sista del behandlas tre delar av vardagslivet där föreningarna och deras verksamhet kunde ha en större roll: tryggheten i vardagen, hälsofrämjande motion och lokalt kulturarbete.

På alla dessa tre områden kan samhällets insatser när det gäller föreningslivet och verksamhet över föreningsgränserna ge mångfalt tillbaka, t.ex. i form av ett minskat antal myndighetsbesök och –alarm.

Samtidigt kunde man skapa strukturell aktivitet och trygghet på landsbygden, vilket också skulle underlätta för potentiella inflyttare till landsbygden att göra sitt flyttningsbeslut.

7.1

TRYGGHETEN – EN ”LANDSBYGDSPOLIS” UNDERSTÄLLD FBK

På landsbygden ser man alltmer sällan en polis, och alarmerar man en sådan kan närmaste polispatrull t.o.m. i Mellersta Finland vara på 200 kilometers, dvs. två timmars avstånd.

På landsbygden är de frivilliga brandkårerna och de s.k. avtalsbrandkårerna en central del av brandskyddet. Nästan hälften av landets befolkning bor på ett område som sköts av en avtalsbrandkår. Och dessa brandkårer sysslar också med annan räddningsverksamhet än att släcka bränder. De röjer bl.a. undan träd som fallit och transporterar vatten. De frivilliga brandkårerna är en del av den omfattande Frivilliga räddningstjänsten (Vapaaehtoinen pelastuspalvelu, VAPEPA), vars verksamhet koordineras av Finlands Röda Kors.

Också ungdomar är intresserade av att delta i brandkårsarbetet, men det är i praktiken inte helt lätt t.ex. för arbetslösa ungdomar att delta i FBK:s verksamhet eftersom den byråkrati som krävs, t.ex. för att få ersättningar, är besvärlig och föga motiverande. De blygsamma arvoden dras av från arbetslöshetsersättningen och byråkratin kan fördröja utbetalningarna av ersättningarna.

FBK kan på landsbygden också ha andra säkerhets- och krisuppgifter. Hit hör t.ex. röjningsarbeten efter stormar och olika ”vaktjänster”. En del av FBK:s medlemmar kunde göra också annat än direkt utryckningsarbete. Den trygghetsservice FBK kan erbjuda kunde på landsbygden också ingå i den arbetsbeskrivning som görs för personer med startlön.

Man har för att avhjälpa bristen på myndighetspersoner på landsbygden bl.a. föreslagit ett system med en byäldste eller motsvarande som till vissa delar skulle ha polisfullmakter. Ett dylikt system kunde fungera som ett stöd och samtidigt utgöra en förman för landsbygdspolisen.

7.2

MOTIONSVERKSAMHET

Byarna på benen med pengar som lockbete

När det gäller möjligheterna till motion och idrott är dessa i praktiken ofta direkt beroende av befolkningsmängden, föreningarnas storlek och människornas egen aktivitet. Ute på landsbygden har man andra typer av problem jämfört med dem som bor i städer eller på den landsbygd som finns i städernas närhet. Det är inte speciellt meningsfullt att lyfta fram någon enskild modell eftersom det praktiska förverkligandet i regel utformas i enlighet med de lokala behoven, kommunernas ekonomiska situation, tidigare erfarenheter och ibland också enskilda personers åsikter.

När det gäller idrotts- och motionsverksamhet kan nationen grovt delas in i tre delar: i de större städerna finns en kommunal fritidssektor medan specialgrenarna sköts av olika specialföreningar, ute i glesbygden har idrottsverksamheten nästan helt dött ut, medan det fr.a. i de västfinska småkommuner som klarat sig undan de största flyttningsförlusterna fortfarande brukar finnas en förening som ansvarar för nästan all idrotts- och motionsverksamhet.

Problemen när det gäller idrott och motion kan ofta variera, såväl mellan glesbygden och kärnlandsbygden som inom dessa regioner. I kärnlandsbygdens kommuner finns det ännu aktiva idrottsföreningar av vilka kommunerna kan köpa tjänster och därmed klara av sina förpliktelser, och i vissa fall är kommunen ännu förmögen att själv producera tjänsterna. Idrottsföreningarna har i dessa kommuner ännu många aktiva, man får statsstöd och den privata sponsoreringen är ofta på en tillfredsställande nivå.

Både på nationell och lokal nivå betonar man i allt högre grad att motionsverksamheten är hälsofrämjande, och framhäver speciellt dess betydelse när det gäller att motverka sjukdomar. Lagen förpliktigar kommunerna att erbjuda sina invånare möjligheter att bedriva idrott och motion, och att utveckla samarbetet med föreningarna. Många kommuner har fört över huvudansvaret för detta på föreningarna. Ett exempel är Somero, där hela idrotts- och motionsverksamheten sköts av Someron Liikunta ry., och kommunen enbart svarar för att idrottsplatserna är i skick. Den modell man följer i Somero kunde tjäna som exempel för andra liknande och ännu livskraftiga landsbygdskommuner.

Ändå är det kommunen som i sista hand ansvarar också för fritidsverksamheten, och det är något som också Kommunförbundet understryker. Enligt dess uppgifter har fritidssektorn i landets kommuner en sammanlagd årlig budget på 700 miljoner euro, av vilka 100 miljoner består av investeringar och resten av driftsutgifter. Det finns sammanlagt c. 30 000 idrotts- och motionsanläggningar, av vilka 70-80 % sköts av kommunerna.

Situationen blir problematisk i de fall kommunen har begränsade möjligheter att betala för servicen, samtidigt som föreningarna har begränsade frivilligresurser. Man klarar vanligen ännu av att arrangera verksamhet för barn och ungdomar, vars föräldrar ofta ställer upp, men på landsbygden är det ofta betydligt svårare att hitta personer som kan ansvara för motionsverksamheten för vuxna. Man kan inte heller förvänta sig att idrottsföreningarna skall ställa upp gratis, även om kommunerna givetvis gärna skulle önska det.

Eftersom bristen på motion och tilltagande övervikt har konstaterats vara viktiga orsaker till vuxendiabetes skulle de resurser som satsas på att få folk på benen minska de framtida vårdkostnaderna.

Ett system med ekonomiska ersättningar för motionsverksamhet kunde i glesbygden aktivera föreningarna, och därigenom stimulera folks idrotts- och motionsintresse. Förr i världen arrangerades t.ex. folkskidningar där kommunerna tävlade sinsemellan i antal skidade kilometer, vilket gjorde att knutpatriotismen sporrade människor att delta. Dylikt var möjligt så länge vi levde i en förhållandevis enhetlig kultur, men i dag kunde man kanske få folk på benen genom att utnyttja den lokala gemenskapen som lockbete.

I de nya storkommunerna är det vanligen byarna (inklusive de tidigare kyrkbyarna) som är den enhet människor har lättast att identifiera sig med. På många håll har detta redan skett, och förändringen går snabbt i den riktningen. Det är lättare att få människor att röra på sig om det motiveras med att man skall renovera det gemensamma föreningshuset än om man hänvisar till en mer abstrakt byaheder. Kommunen och staten skulle alltså förbinda sig att betala åt byaföreningen en viss summa per avverkad kilometer och person.

7.3 KULTURARBETE – SPONSORERING AV LOKALA KULTUREVENEMANG

På samma sätt som inom fritids- och ungdomsarbetet har kommunerna också inom kultursektorn redan länge samarbetat med olika organisationer. Kulturen betraktas numera som en viktig komponent när det gäller att främja välfärden. Ändå hör kulturen till det första man skär bort när en kommun blir tvungen att minska sina utgifter.

Å andra sidan produceras en stor del av kulturevenemangen av de aktiva i kulturföreningarna, som dessutom ofta kan finansiera en del av sin verksamhet genom små inträdesavgifter. Ett typiskt exempel på dylikt nästan självbärande kulturarbete är de sommarteatrar som finns på landsbygden.

I dag erkänner man också på kommunfältet allmänt att kulturen har en stor betydelse som ett andligt kapital med avsevärd preventiv betydelse. Stor uppmärksamhet väckte t.ex. den undersökning enligt vilken orsaken till den svenskspråkiga kustbefolkningens bättre hälsa och längre livslängd befanns ligga i deras sociala gemenskap, där den egna kulturproduktionen, t.ex. att sjunga i kör och spela teater, är en väsentlig del av välmåendet. Därför är också de små verksamhetsbidragen till föreningarna av stor betydelse.

Det är inget problem att upprätthålla kulturintresset inom en liten och invigd grupp, men det är betydligt svårare att på landsbygden producera kultur som skall ses och åhöras av en större publik, eftersom problemet ligger i att det finns så få människor utspridda på ett stort område. Det är omöjligt att erbjuda ett brett kulturutbud åt alla, och kommunen har vanligen få möjligheter att sponsora verksamheten. Det kunde därför vara befogat med en viss konkurrens om projektbidragen, utöver den normala grundfinansieringen. Kommunen kunde t.ex. sporra bya- och kulturföreningarna att skaffa privata donatorer genom att ge bidrag i förhållande till de sponsorintäkter man lyckats få. Det här kunde t.ex. gälla enbart sådana evenemang som riktar sig till alla (såsom teater, konstutställningar, körer och orkestrar).

FÖRSLAG 16

Samarbetsform	FBK OCH "LANDSBYGDSPOLISENS" UPPGIFTER
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Finlands polisväsende har centraliserat sina funktioner vilket gjort att människornas känsla av trygghet på landsbygden har försvagats. Inom FBK kunde t.ex. ungdomar med startlön arbeta med utrycknings- och vaktuppgifter. Efter stormskador o.likn. kunde landsbygdspolisen besöka alla ensamboende äldre för att kolla läget.
Kommunens roll	I förhållande till FBK densamma som i dag.
Statens roll	Att definiera landsbygdspolisens tjänstefullmakter.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	De som fungerar som FBK:s landsbygdspoliser kunde samtidigt också fungera som kontaktpersoner i respektive by. Ifall det är en startlönearbetare som fungerar som landsbygdspolis kunde byn också sysselsätta honom eller henne med föreningens uppgifter, medan den byäldste eller motsvarande skulle fungera som dennes förman.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Också ett företag kan sysselsätta en startlöneanställd landsbygdspolis, och därigenom förbättra systemets funktionsduglighet.
Invånarens/ kundens roll	Förstärker känslan av trygghet, fr.a. bland äldre invånare på landsbygden, och gör det lättare för exempelvis gamla att bo längre hemma.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	En ny utgiftspost, men det skulle i kombination med ett startlönesystem inte utöka kostnaderna speciellt mycket.
Övrigt	Även om det finns ett stort antal privata vaktbolag har de föga intresse av att utföra hjälparbete som är av delvis human karaktär, och mot en alltför blygsam ersättning.

FÖRSLAG 17

Samarbetsform	MOTIONSPENG – BYARNA PÅ BENEN OCH DÄRMED I SKICK
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	Kommunernas begränsade resurser för idrott och motion samt idrottsföreningarnas blygsamma verksamhet i glesbygden. Övervikt och diabetes som hot mot folkhälsan. Kommunerna och staten kommer samfällt överens om att erlagga en viss summa per kilometer/person för den motionsverksamhet som kommunen arrangerar, eller en viss summa för nyttomotion åt en förening, i syfte att utveckla byn eller dess idrottsanläggning.
Kommunens roll	Att för egen del delta i kampanjen.
Statens roll	Tryggar grundfinansieringen till byarnas motionskampanjer, t.ex. från tippningsmedlen.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Byaföreningen, eller någon annan förening som verkar i byn, bereder byborna en möjlighet att delta i kampanjen och rapporterar om motionsresultaten.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Traditionell sponsorering och annat motsvarande.
Invånarens/ kundens roll	Deltar i motionsverksamheten och stöder den egna byn.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	På de orter där det saknas en stark gemenskap eller en arrangerande kraft är det svårt att genomföra en kampanj. Det kan vara svårt att definiera den mängd euron / de kilometer man förtjänat. Att det handlar om en helt ny typ av utgiftspost kan också skapa problem.
Övrigt	Det fanns tider då medborgarna i ett sammansvetsat Finland antingen skidade eller gick sammanlagt hundratalstusen kilometer i bästa landskapsstil. Kanske den egna byagemenskapen nu kunde vara en motsvarande källa till inspiration!?

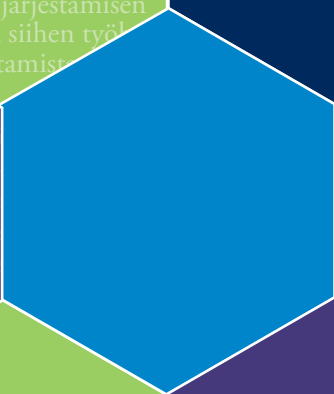
FÖRSLAG 18

Samarbetsform	EN SPONSORMODELL FÖR PRODUKTION AV LOKALA KULTUREVENEMANG PÅ LANDSBYGDEN
Svar på vilket problem / beskrivning av verksamheten	För den svåra prioriteringen av olika typer av kulturevenemang. För att höja värdet av den kommunala kulturfinansieringen. Kommunen stöder allmännyttig kulturproduktion i proportion till den finansiering föreningen själv på annat sätt har skaffat. Bör hållas isär från föreningarnas s.k. grundfinansiering.
Kommunens roll	Att dela ut pengar och göra upp spelreglerna.
Statens roll	Att trygga kontinuiteten i de anslag som beviljas för kulturella ändamål.
Organisationens/ föreningens/ lokalsamhällets roll	Att skaffa övrig finansiering för sina egna projekt, mot vilken kommunen bidrar med projektfinansiering i visst förhållande till självfinansieringen.
Företagets roll/ företagandets möjligheter	Företagen har lättare att sponsorera föreningarna då det samtidigt erbjuds offentlig finansiering.
Invånarens/ kundens roll	Deltagarens och eventuellt också sponsorns roll.
Begränsningar / hinder för förverkligandet	Pengarna och en misstänksam attityd gentemot sponsorering.
Övrigt	Också privata donatorer – t.ex. sommargäster – kan i kommunen fungera som kulturmecenater.

paikallise
määräa
saaminen: paikallistaloude
vahvistaminen tarkoittaa kylän (tai entisen kuntakeskuk-
sen) ja sen organisoidun toimintayksikön (yhdistys, osuuskunta, yhtiö) omaehtoisien toiminnan, vertaistuen ja palvelujen järjestämisen ja toteuttamista sekä siihen työvä

Vapaus työ- ja elämäntilanteeseen
hasta kilpailu
Maaseudun oloissa kilpailun näennäistä ainakin palvelun tarjontasijan näkökulmasta. Inhimillinen vuorokohdeltu, palvelun laatu ja jatkuvuus on asetettava erusijalle. Kuntien tulee kehittää pitkäjänteiseen kumppanuuteen paikallisten toimijoiden ja yhdistysten kanssa.

Vapaus työhön
varsinkin työllisyyskysymyksissä eli uusien pitkäaikaistyöttömien syntyyn ja nuorison syrjäytymiseen. Työllisyydessä pitää luoda pitkäkestoisia yksilön vapauteen ja vastuuseen perustuvia uusia toimintamalleja ilman turhaa etukäteisvalvontaa ja byrokratiaa. Työhön pakottamista on vältettävä työurien luomiseen ja työllisyyden parantamiseen.

Organisaatiomuoto
Myös maaseudulla toimiville yhdistyksille pitää turvata mahdollisuus tuottaa palveluita. Yhdistykset voivat tarjota palveluita toisille maaseudun asukka

